

Česká zemědělská univerzita v Praze

Fakulta lesnická a dřevařská

Katedra myslivosti a lesnické zoologie



**Fakulta lesnická
a dřevařská**

Historické a současné přístupy k soužití člověka a vlka

Bakalářská práce

Autor práce: Jan Šlegl

Vedoucí práce: doc. Ing. Vladimír Hanzal, CSc.

© 2024 ČZU v Praze

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma: " Historické a současné přístupy k soužití člověka a vlka“ vypracoval samostatně a citoval jsem všechny informační zdroje, které jsem v práci použil, a které jsem rovněž uvedl na konci práce v seznamu použitých informačních zdrojů.

Jsem si vědom, že na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, především ustanovení § 35 odst. 3 tohoto zákona, tj. o užití tohoto díla.

Jsem si vědom, že odevzdáním bakalářské práce souhlasím s jejím zveřejněním podle zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů, a to i bez ohledu na výsledek její obhajoby.

Svým podpisem rovněž prohlašuji, že elektronická verze práce je totožná s verzí tištěnou a že s údaji uvedenými v práci bylo nakládáno v souvislosti s GDPR.

V Praze dne 28. 3. 2024

Poděkování

Rád bych touto cestou poděkoval svému vedoucímu práce doc. Ing. Vladimíru Hanzalovi, CSc. za odborné vedení práce, věcné rady, cenné připomínky a trpělivost. Dále bych chtěl poděkovat mé rodině a všem blízkým, za všechnu podporu, kterou mi během mé práce poskytovali.

Historické a současné přístupy k soužití člověka a vlka

Abstrakt

Vlk obecný (*Canis lupus*) je jedním z nejzajímavějších a nejkontroverznějších živočichů, který v průběhu historie a v současnosti vyvolává mnoho diskusí a debat. Jeho vztah s člověkem sahá hluboko do minulosti a ovlivňuje různé aspekty lidské kultury, ekologie a práva.

Cílem této práce bylo provést rešerši vědeckých prací a právních norem dokumentujících a upravujících přístup k vlkovi obecnému a jeho poddruhům v kulturním světě. Dále na základě získaných dat navrhnout přístup k soužití s vlkem obecným v podmínkách České republiky.

K získání dat byla použita široká škála literatury zkoumající historické a současné přístupy lidí k vlkům a jak tato interakce ovlivňovala jak člověka, tak vlka samotného. Dále byla využita data sledující historické aspekty pronásledování a lovu vlků, jakož i jejich útoky na člověka. Analyzována byla také potravní adaptabilita vlka obecného a jeho návrat do oblastí hustě osídlených lidmi. V práci byly rovněž zkoumány právní úpravy týkající se ochrany vlků, jak na mezinárodní, tak na národní úrovni, a je zde poskytnut přehled současného právního statusu vlka ve vybraných státech Evropy. Kromě toho byl představen současný pohled evropských mysliveckých organizací na velké šelmy z konference, která se konala v roce 2023 v prostorách České zemědělské univerzity. Práce také popisuje management vlka mimo území Evropy v některých vybraných státech. Dále byly analyzovány výzkumy týkající se vlivu velkých šelem na biodiverzitu, myslivecké a lesní hospodaření.

Výsledky rešerše potvrdily, že ne všechny poznatky z výzkumů jsou obecně přenositelné a v některých tématech může být situace odlišná. Nicméně, návrat velkých šelem do krajiny je v zájmu přírody. Počet vlků v posledním desetiletí roste, což vede k nárůstu útoků na hospodářská zvířata, a existují také teoretické možnosti útoků na člověka.

Do budoucna by bylo vhodné stále iniciovat diskusi a další výzkumy, zlepšit vzájemnou spolupráci myslivců, vědců, lesníků, státních úřadů odpovědných za ochranu přírody a ekologických organizací, vytvořit odborné týmy k monitoringu velkých šelem v rizikových oblastech, určit metodiku rychlého zásahu proti problematickým jedincům nebo celým smečkám. V případě nepřiměřeného počtu vlků zasahujících do kulturního života lidí simulovat konkurenty velkých šelem a odborně lovit mladé a smečkou nahraditelné jedince.

Klíčová slova: Velcí predátoři, vlk obecný, soužití s člověkem, myslivost

Historical and contemporary approaches to human-wolf coexistence

Summary

The gray wolf (*Canis lupus*) is one of the most interesting and controversial animals that has generated much discussion and debate throughout history and today. Its relationship with humans goes deep into the past and influences various aspects of human culture, ecology and law.

The aim of this thesis was to conduct a search of scientific works and legal norms documenting and regulating the treatment of the gray wolf and its subspecies in the cultural world. According to the obtained data, to propose an approach to coexistence with the gray wolf in the conditions of the Czech Republic.

A wide range of literature was used to gather data, examining historical and contemporary human attitudes towards wolves and how these interactions have affected both humans and wolves themselves. Data tracking historical aspects of wolf persecution and hunting, as well as wolf attacks on humans, were also used. The foraging adaptability of the gray wolf and its return to areas densely populated by humans was also analyzed. Legal regulations concerning wolf conservation, both at international and national level, were also examined and an overview of the current legal status of the wolf in selected European countries is provided. In addition, the current perspective of European hunting organisations on large carnivores was presented from a conference held at the Czech University of Agriculture in 2023. The paper also describes the management of the wolf outside Europe in some selected countries. Furthermore, research on the impact of large carnivores on biodiversity, hunting and forest management has been analysed.

The results of the search confirmed that not all research findings are generally transferable and the situation may be different in some topics. Nevertheless, the return of large carnivores to the landscape is in the interest of nature. The number of wolves has been increasing over the last decade, leading to an increase in attacks on livestock, and there are also theoretical possibilities of attacks on humans.

In the future, it would be advisable to continue to initiate discussions and further research, to improve cooperation between hunters, scientists, foresters, state authorities responsible for nature conservation and environmental organisations, to set up expert teams to monitor large carnivores in areas at risk, and to define a methodology for rapid action against problematic individuals or entire packs. In case of disproportionate numbers of wolves

interfering with people's cultural life, simulate competitors of large carnivores and expertly hunt young and pack-replaceable individuals.

Keywords: Large predators, gray wolf, coexistence with humans, hunting

Obsah

1 Úvod.....	11
2 Faktory, jež ovlivnily historické a současné přístupy člověka k vlkům	12
2.1 Vliv lidské činnosti a odlesňování jako faktory ovlivňující vlčí populaci .	12
2.1.1 Vliv odlesnění způsobeného lidskou činností na vlka	12
2.1.2 Úbytek lesů a vzrůstající střety s vlky	13
2.2 Hospodaření s domácími zvířaty a lesní zvěř jako začátek konce vlka ...	13
2.2.1 Hospodaření s domácími zvířaty jako snadná vlčí kořist	13
2.2.2 Vliv masivního úbytku volně žijící zvěře způsobeného lidským odlovem na populaci vlků.....	14
2.3 Oživení vlčí populace během třicetileté války	14
2.3.1 Období před třicetiletou válkou	14
2.3.2 Období třicetileté války	14
2.3.3 Období po třicetileté válce	15
3 Pronásledování a lov vlků v historickém kontextu	17
3.1 Důvody vedoucí k lovu vlků	17
4 Útoky vlků na člověka.....	18
4.1 Typy útoků vlků	18
4.2 Přenos vztekliny z vlka na člověka	19
5 Potravní adaptabilita vlka obecného.....	20
5.1.1 Oblasti s nízkou dostupností přirozené potravy a domácích kopytníků ...	20
5.1.2 Oblasti s vysokou dostupností hospodářských zvířat	20
5.1.3 Oblast s vysokou dostupností volně žijících kopytníků.....	20
5.2 Návrat vlků do hustě osídlené části střední Evropy.....	21
5.2.1 Moderní výzkum přinesl jiný pohled na vlka	21
6 Právní úpravy přístupu k vlkovi obecnému	23
6.1 Historické právní normy	23
6.1.1 Právní normy od 13. století do nástupu Habsburků na český trůn (1526)	23
6.1.2 Právní normy vzniklé do vydání Obnoveného zřízení zemského (1526-1627)	24
6.1.3 Právní normy z let 1627-1713	25
6.1.4 Právní normy z let 1713-1754	25
6.1.5 Právní normy z let 1754-1918	25
6.1.6 Právní normy po vzniku Československa	26
7 Současný právní status vlka jako chráněného živočicha.....	28
7.1 Současný právní status ochrany vlka na mezinárodní úrovni.....	28
7.1.1 Bernská úmluva	28

7.1.2	CITES	29
7.1.3	Červený seznam IUNC	29
7.2	Současný právní status ochrany vlka v rámci Evropské unie.....	30
7.2.1	Směrnice Rady 92/43/EHS	30
7.2.2	Nářízení Rady (ES) č. 338/97	30
7.2.3	Nářízení Rady (EHS) č. 3254/91	31
7.3	Současný právní status podle českého práva.....	31
7.3.1	Zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny.....	31
7.3.2	Zákon č. 115/2000 Sb., o poskytování náhrad škod způsobených vybranými zvláště chráněnými živočichy.....	32
7.3.3	Zákon č. 100/2004 Sb., o obchodování s ohroženými druhy a prováděcí vyhláška č. 210/2010 Sb. o provedení některých ustanovení tohoto zákona	33
7.3.4	Zákon o myslivosti č. 449/2001 Sb.,	34
7.3.5	Organizace ohledně soužití člověka a vlka v rámci České republiky.....	34
7.4	Současný právní status vlka obecného ve vybraných zemích	35
7.4.1	Německo	36
7.4.2	Polsko.....	37
7.4.3	Slovensko.....	38
7.4.4	Rakousko	39
7.4.5	Švýcarsko.....	40
8	Pohled evropských mysliveckých organizací na velké šelmy	42
8.1	Švédsko.....	42
8.2	Španělsko	43
8.3	Německo	43
8.4	Česko	44
9	Lov vlka mimo evropské země ve vybraných státech	45
9.1	Rusko.....	45
9.2	USA.....	45
10	Výsledné hodnocení.....	47
11	Diskuze	48
11.1	Význam velkých šelem v přírodě.....	48
11.2	Vliv vlka na regulaci malých šelem	50
11.3	Vliv velkých šelem na myslivecké hospodaření.....	50
11.4	Pohotovostní plán pro řešení situací při výskytu jedinců vlka s problematickým chováním	52
12	Závěr.....	53
13	Přehled literatury a použitých zdrojů	55
13.1	Odborné publikace.....	55
13.2	Internetové zdroje	58

13.3	Osobní rozhovor	59
-------------	------------------------------	-----------

1 Úvod

Tato práce se zabývá historickým a současným přístupem soužití člověka a vlka v kulturním světě. V průběhu času byly změny v krajině, hospodaření s domácími zvířaty a lov lesní zvěře významnými faktory ovlivňujícími vztah mezi člověkem a vlkem. I přes rozmanité konflikty s lidskými zájmy, zůstávají vlci zajímavým objektem studia zejména pro své instinkty a význam v ekosystému. Navíc, s ohledem na právní úpravy ochrany vlků, je toto téma relevantní nejen z akademického, ale i ze společenského hlediska. Diskuse o významu velkých šelem v přírodě a jejich vlivu na ekosystém a myslivecké hospodaření nabízí prostor pro reflektování aktuálních otázek týkajících se společného soužití lidí a vlků.

Člověk a vlk – dvě bytosti, spojené historicky, ale také oddělené vzájemnými konflikty a soupeřením. V průběhu času se vztah mezi nimi vyvíjel a měnil pod vlivem různých faktorů, jako je změna krajiny, hospodaření s domácími zvířaty, války či změny právního prostředí. Tento vývoj má nejen historický význam, ale ovlivňuje také současný stav populace vlků a přístupu k nim.

Problematika vztahu člověka a vlka je zásadní nejen z hlediska ochrany přírody a biodiverzity, ale také z aspektu lidské bezpečnosti a hospodářských zájmů. V současné době je sledováno oživení populace vlků v mnoha částech Evropy, což vyvolává otázky ohledně koexistence člověka a vlka a vhodného právního přístupu k této problematice.

Tato práce si klade za cíl prozkoumat historické a současné přístupy k vlkovi obecnému v kulturním světě a analyzovat faktory ovlivňující vztah mezi člověkem a vlkem. Představit a posoudit právní úpravy týkající se ochrany a regulace vlčí populace. Práce se také zaměřuje na změny v krajinném prostředí, jaký měly dopad na velké šelmy. Analyzuje historické metody pronásledování a lovu vlků, útoky vlků na člověka, potravní adaptabilitu vlka obecného, právní úpravy v jednotlivých historických obdobích a současný právní status vlka ve vybraných státech. Dále představuje pohled evropských mysliveckých organizací na velké šelmy a lov vlka ve vybraných státech.

Cílem této práce není pouze poskytnout historický a současný přehled problematiky, ale také navrhnout možné směry budoucího výzkumu a opatření pro udržitelnou koexistenci člověka a vlka v Evropě.

2 Faktory, jež ovlivnily historické a současné přístupy člověka k vlkům

V dávných dobách lidé vlky obdivovali a uctívali pro jejich schopnosti a inteligenci. Avšak s rozvojem chovu hospodářských zvířat začali lidé vlky pronásledovat a zabíjet. Kvůli špatnému hospodaření v lesích, kde člověk vybíjel velké množství zvěře a začal chovat hospodářská zvířata ve velkých stádech, se vlci, jako velmi inteligentní a přizpůsobivé zvíře, přeorientovali na snadnější kořist. To vedlo k decimaci hospodářských stád (Ansorge et al., 2006).

2.1 Vliv lidské činnosti a odlesňování jako faktory ovlivňující vlčí populaci

Evropa je hustě osídlený kontinent, který prošel rozsáhlými změnami v přírodním prostředí. Lze tedy tvrdit, že faktory, jako je změněná krajina a pronásledování člověkem, ovlivnily počet, rozšíření a potravní zvyklosti vlků (Okarma, 1995).

Vlk je přizpůsobivým zvířetem, což dokazuje jeho schopnost adaptace na rozsáhlé změny prostředí. Pozitivně působí na jeho volný pohyb a úživnost stále se zvyšující lesnatost a rekordní velikost populace divokých kopytníků. Na druhou stranu, negativní vliv mají faktory, které nejen ovlivňují vlka, ale také ostatní zvěř. Mezi tyto faktory patří neudržitelně rozšiřující se zástavba, stále fragmentovanější krajina a vzrůstající množství bariér v podobě vícepruhových silnic a dálnic (Kutal, 2013).

2.1.1 Vliv odlesnění způsobeného lidskou činností na vlka

Pro lepší pochopení vlivu člověka na prostředí vlka je důležité si představit lesní ekosystém jako přirozené prostředí vlka před odlesněním způsobeným lidskou činností.

V postglaciálním období byla téměř celá Evropa pokryta lesy. Centrální část kontinentu byla pokryta listnatými a smíšenými lesy mírného pásma, kde dominoval dub (*Quercus spp.*). V horách se nacházely smíšené lesy s vysokým podílem buku (*Fagus silvatica*). Nejsevernější okraje kontinentu zaujímal tundra a dřevinná tundra, ale většinu severní části pokrývaly jehličnaté lesy, především borovice (*Pinus sylvestris*) a smrk (*Picea abies*). Jižní část Evropy byla charakterizována stálezelenými dubovými lesy a středomořskými křovinami. Oblast přiléhající k Černému a Kaspickému moři byla pokryta stepí, zatímco oblast severně od Kaspického moře byla typická polopouštními a pouštními oblastmi (Okarma, 1995).

2.1.2 Úbytek lesů a vzrůstající střety s vlky

V raném středověku začali lidé postupně, ale masivně, odlesňovat Evropu kvůli pěstování plodin a chovu hospodářských zvířat. S úbytkem lesů, které sloužily jako přirozené prostředí vlků, se konflikty mezi lidmi a vlky stávaly stále častějšími.

V současné době je většina Evropy bez lesů, a to kvůli rozšíření polí, pastvin, urbanizovaných oblastí a průmyslových zón. Plochy pokryté listnatými lesy mírného pásma a stálezelenými dubovými lesy se drasticky zmenšily, jsou fragmentované a často mají druhotný původ. V boreální lesní zóně na severu kontinentu je odlesňování méně rozsáhlé, ale zachované lesy jsou obvykle druhotného původu, což znamená, že přirozené porosty byly vykáceny a nové porosty se obnovily buď samovolně nebo díky výsadbě. Zóna tundry zůstává relativně stabilní, zatímco stepi a polopouště prakticky vymizely (Okarma, 1995).

Vlk obývá rozsáhlé lesní oblasti, vřesoviště a osamělé horské masivy, avšak kvůli svému způsobu lovu upřednostňuje otevřenou krajinu. Z procesů odlesňování tak přímo profitoval. Vlk se dokázal přizpůsobit změněnému životnímu prostředí. Eskalace konfliktu mezi lidmi a vlky tak byla předvídatelná (Butzeck, 1988).

2.2 Hospodaření s domácími zvířaty a lesní zvěří jako začátek konce vlka

2.2.1 Hospodaření s domácími zvířaty jako snadná vlčí kořist

V době, kdy lidé začali intenzivně chovat hospodářská zvířata, jako jsou ovce, kozy nebo skot, vlci, jakožto velmi přizpůsobiví živočichové, našli usnadněný přístup k potravě. Lidé shromažďovali hospodářská zvířata do stád v bezlesých krajinách bez možnosti úkrytu, což poskytovalo vlkům hojnou potenciální kořist na jednom místě. Takové podmínky představovaly pro vlky jednodušší možnost získání potravy (Ansorge et al., 2006).

V době vrcholící kolonizace se noví osadníci dostávali do oblastí, kde vlci do té doby nerušeně žili a lovíli. Vlci mezi divokým a domácím zvířectvem nerozlišují, a tak s příchodem člověka a domestikovaných zvířat se začal konflikt mezi člověkem a vlkem stupňovat. Důležité je rovněž dodat, že v té době bylo obvyklé pastvit zejména hovězí dobytek přímo v lese na lesním bylinném patře. Konflikty s vlky byly tedy zřejmě na denním pořádku (Andreska et Andreska, 2012).

Vzhledem k tomu, že celoroční chov pod střechou se stal možným a efektivním až po zavedení pěstování brambor, což bylo např. v Německu kolem roku 1750, do té doby způsoboval vlk chovatelům hospodářských zvířat velké ztráty. V 16. a 17. století nabyly lesní

výkrm prasat, skotu a ovcí impozantních rozměrů. Ztráty na hospodářských zvířatech byly nevyhnutelné, protože pasoucí se zvířata jsou pro vlka snadnou kořistí (Butzeck, 1988).

2.2.2 Vliv masivního úbytku volně žijící zvěře způsobeného lidským odlovem na populaci vlků

Pokud k intenzivnímu hospodaření s domácími zvířaty přidáme masivní úbytek přirozené kořisti vlka, jakou byla volně žijící zvěř (jelen evropský, srnec obecný, prase divoké atd.), kterou člověk začal intenzivně lovit nejen pro obživu, ale zejména pro zábavu, vytváří se logický střet mezi zájmy vlka a lidskými zájmy.

Dle výzkumů víme, že vlci se významně podílí na celkové přirozené mortalitě volně žijících kopytníků v Evropě – 42,5 % u jelena evropského, 34,5 % u losa, 25,7 % u srnce a 16 % u prasete divokého (Okarma, 1995). Vlci tedy preferují jelena evropského jako svou kořist. Studie provedená v Bělověžském pralesi odhalila, že pokud vlci i lidé loví jelena, dochází k dlouhodobému snižování stavu této zvěře (Jedrzejewski et al., 2000). Díky těmto výzkumům dnes víme, že úbytek volně žijící zvěře nutil vlka přibližovat se k lidským sídlům s hospodářskými zvířaty, jako ke zdroji snadné a v minulosti možná i jediné potravy. Vlk se tedy díky predaci na hospodářských zvířatech a lovu volně žijící zvěře logicky stal nepřitelem a konkurentem člověka, což byl důvod k jeho masivnímu vybíjení.

2.3 Oživení vlčí populace během třicetileté války

Rukopisné záznamy o výskytu vlka se objevují až v 15. až 16. století a vrcholí v 17. a 18. století. Z oblastí, které byly osídleny dříve (v 13. a 14. století), se o střetech mezi vlkem a člověkem nedochovaly téměř žádné hmotné záznamy (Butzeck, 1988).

2.3.1 Období před třicetiletou válkou

V období před třicetiletou válkou se o vlčích psalo pouze tam, kde se tato zvířata dostala do povědomí veřejnosti. Příčinou zaznamenávání těchto událostí na tehdy vzácný papír byly útoky vlků na zvěř, hospodářská zvířata a zejména případy útoků na lidi. Dokonce i z těchto málo dochovaných záznamů víme, že masivní lov vlků lidmi způsobil dočasný ústup těchto šelem z některých částí Evropy (Butzeck, 1988).

2.3.2 Období třicetileté války

Třicetiletá válka (1618-1648) ukončila veškeré snahy o boj s vlky. Městské kroniky zaznamenávají vlčí pohromy během války i po ní. Rozsáhlé regulace selhaly, protože oblasti

byly příliš řídké osídlené. Úmrtí lidí na velkých územích v důsledku válek a velkých morových vln v letech 1624-1626 a 1636-1638 snížilo lovecký tlak na vlky. Města ztratila až 50 % svých obyvatel. Například v německém Havelbergu bylo v roce 1653 neobydlených 60 % domů, v Lenzenu 48 %. Vlíčí populace dokázala pružně reagovat na pokles populace a kulturní úpadek v kombinaci s nízkým loveckým tlakem, což vedlo k jejímu obrovskému oživení (Butzeck, 1988).

2.3.3 Období po třicetileté válce

Po skončení války se lovecký tlak zvyšoval velmi pomalu; chyběl personál i materiál. Populace vlků byla zřejmě ovlivněna jen málo. Odstranění velkého počtu jedinců v každém poválečném roce kontrastovalo se stabilní populací, která se reprodukovala po desetiletí. Po roce 1648 populace vlků ještě jedno až dvě desetiletí rostla. Pokud jde o zpětné osidlování lidmi, v Pruském vévodství bylo ještě v roce 1683 (tedy po 35 letech od konce války) zarostlé 45 % zemědělské půdy úhorem a křovinami. Houštiny poskytovaly vlkům útočiště, odkud operovali daleko do oblastí osídlených lidmi (Butzeck, 1988).

Vzestupný trend populace vlků měl v 16. a 17. století významný dopad na rozšíření vztekliny. Válečné podmínky přispěly k šíření této nemoci hlavně v zemědělských oblastech. Že šlo o vzteklinu potvrdila analýza 15 historicky doložených případů přenosu této nemoci z vlků na člověka v oblasti Německa. Historické záznamy poskytly informace o jednotlivých příznacích a inkubačních dobách, které byly porovnány s výsledky zjištěnými v moderní době (Butzeck, 1988).

V různých regionech byl lov vlků prosazován v závislosti na míře škod, někdy dokonce za peněžní odměny. Tento trend je patrný z údajů z druhé poloviny 17. století. Hustota konfliktů v té době výrazně stoupala, což dokládají i záznamy jihovýchodní migrace vlků z Horní Lužice, které mohly být způsobeny válečnými konflikty. Pobyt vlků zde byl stále více sledován a zaznamenáván. Byly vyhlášeny odměny za jejich zabití, po nichž často následovaly přesné záznamy, sloužící k odůvodnění žádostí o příspěvky za zabití vlka (Butzeck, 1988).

Po roce 1750 se historické záznamy začaly koncentrovat do oblasti tehdejšího Braniborska. Tento jev je výsledkem migrace vlků z Ostravska přes řeku Odru. Lesníci pečlivě sledovali veškeré vlky během jejich migrace, a nakonec je dříve či později zabili. Jednotlivá zvířata se pravděpodobně jen obtížně dostávala k Labi po starých "vlčích stezkách". Rozšíření populace vlků zůstalo relativně stabilní po více než sto let, až se po roce

1850 s dalším přesunem reprodukčně aktivních částí populace směrem na východ začalo rozpadat (Butzeck, 1988).

3 Pronásledování a lov vlků v historickém kontextu

Odedávna byl vlk loven především pro svou kvalitní kožešinu, která byla známá tím, že v mrazivém počasí na sobě nesráží jinovatku. Naopak, není dostatek dokladů z evropského prostoru o využití vlčího masa jako lidské potravy, což může souviset s historickým povědomím o možnosti nákazy vzteklinou (Andreska et Andreska, 2012).

Pro udržení trvalého lovu vlků z důvodu ochrany pastvin s hospodářskými zvířaty byla nutná určitá hustota lidského osídlení. Další pokrok v loveckých nástrojích a jejich běžné používání hrály klíčovou roli při ústupu populace vlků. Lidé se snažili eliminovat škody způsobené vlky na pasoucím se dobytku pomocí sofistikovanějších a tvrdších metod lovu (Butzeck, 1988). Vývoj loveckých metod také úzce souvisel s technologickým rozvojem, který v Evropě postupně nastával (Andreska et Andreska, 2012).

3.1 Důvody vedoucí k lovu vlků

Jak již bylo zmíněno výše, vlci byli loveni kvůli jejich ceněné kožešině a útokům na hospodářská zvířata, a také kvůli ohrožení lidí. Napadení člověka vlkem byla zaznamenávána velmi zřídka, a je velmi pravděpodobné, že k němu docházelo v důsledku ztráty plachosti způsobené vzteklinou. Přesto se pohled běžných lidí na vlky a jejich přítomnost v okolní krajině dlouhodobě řídí strachem, a to zejména z takzvaného komplexu Červené Karkulky. Tento pohádkový příběh byl předáván v mnoha odlišných verzích již od 14. století a ovlivnil celé generace dětských posluchačů (Andreska et Andreska, 2012).

S postupem času vznikl konkurenční rozpor mezi provozem myslivců a přítomností vlků. V důsledku snahy o zvýšení populace lovné zvěře narostl tlak na velké šelmy, zejména na vlky (Andreska et Andreska, 2012).

4 Útoky vlků na člověka

S návratem vlků do naší krajiny se často ve veřejném prostoru, na sociálních sítích a v médiích diskutuje o možném nebezpečí, které vlci představují pro bezpečnost lidí. V prvních desetiletích ochrany vlků, která začala v 60. a 70. letech 20. století, převažovalo mezi ochránci vlků, zejména v Severní Americe, přesvědčení, že vlci nejsou nebezpeční a nikdy na lidi neútočili. Tento optimistický názor se však neshoduje s historickou ani současnou realitou v jiných částech světa (Linnell et al., 2021).

V roce 2021 zveřejnil výzkumník interakcí mezi lidmi a divokými zvířaty, profesor John Linnell, zprávu o útocích vlků na lidi v období let 2002 až 2020. Podobnou zprávu již pan profesor zveřejnil v lednu 2002.

V této studii vědci identifikovali poměrně spolehlivé případy útoků vlků na lidi, zahrnující 489 případů. Z toho bylo 67 případů s predátorským charakterem (9 smrtelných), 380 případů způsobených vzteklinou (14 smrtelných) a 42 případů vyprovokovaných nebo obranných (3 smrtelné). Útoky byly zaznamenány v Kanadě, USA, Chorvatsku, Polsku, Itálii, Íránu, Iráku, Izraeli, Indii, Kyrgyzstánu, Turecku, Kazachstánu, Ukrajině, Bělorusku, Moldavsku, Rusku, Mongolsku, Arménii, Ázerbájdžánu, Tádžikistánu a Saúdské Arábii (Linnell et al., 2021).

V období výzkumu (2002–2020) bylo zaznamenáno nejvíce smrtelných útoků vlků na lidi v Turecku, kde bylo zabito 12 osob. Zpráva také uvádí, že vlci způsobili smrt šesti lidem v Íránu, čtyřem v Indii a po jedné oběti v Kanadě, Spojených státech, Tádžikistánu a Kazachstánu. Naštěstí většina situací, kdy došlo k útoku vlka na člověka, neskončila tak tragicky (Linnell et al., 2021).

4.1 Typy útoků vlků

Na základě analýzy případů útoků vlků na člověka (Linnell et al., 2002) byly tyto útoky rozděleny do tří kategorií. Do první kategorie patřily útoky způsobené vzteklinou, což se podle výzkumu ukázalo jako velmi častý motiv. Historické záznamy útoků z Evropy a současné lékařské a veterinární zprávy z Eurasie popisují velmi podobný obraz dramatické povahy vzteklých vlků útočících na lidi a hospodářská zvířata.

Ve druhé kategorii byly případy klasifikovány jako obranné a testovací útoky. Obranné útoky představují případy, kdy vlci napadli lidi v sebeobraně. Testovací útoky pak zahrnují situace, kdy zjevně zvědaví vlci napadli lidi za účelem "testování" jejich vhodnosti jako potenciální kořisti.

Nakonec došlo k mnoha případům, které lze pouze označit jako predátorské útoky, při nichž vlci zabíjeli lidi, především děti. Svědectví o takových útocích jsou známa z historie po celé Evropě. V současné době jsou tyto případy převážně známé z jižní Asie. Většina těchto útoků se však vyskytuje v oblastech, kde není pro vlky téměř žádná přirozená kořist a kde jsou současně lidé žijící v chudých a zranitelných komunitách. Kromě útoků volně žijících vlků jsou to i případy útoků vlků chovaných v zajetí.

Přestože zprávy obsahují tisíce případů útoků vlků, je třeba mít na paměti, že tyto případy jsou rozloženy do téměř 400 let historie a zahrnují celý areál výskytu vlků v Severní Americe, Asii a Evropě. Ve skutečnosti, díky tomuto novému poznání, jsou vlci jednoduše zařazeni do stejné kategorie jako ostatní velcí predátoři, jako jsou například medvědi, lvi, tygři, levharti, pumy, žraloci, krokodýli a další.

4.2 Přenos vztekliny z vlka na člověka

Je pravděpodobné, že vlci se v Evropě a Asii vždy podíleli na přenosu vztekliny na člověka, přičemž nejstarší zprávy pocházejí již z 13. století (Beran, 1994). Vztekliny se u vlků stále vyskytuje v celé Severní Americe, východní Evropě a Asii, nicméně počet případů je ve srovnání s jinými druhy volně žijících zvířat velmi nízký (Linnell et al., 2002).

Ve východním Středomoří, na Blízkém východě a ve střední Asii, zejména v Íránu, se vztekliny u vlků vyskytuje mnohem častěji než jinde. Tento jev se projevuje velkým množstvím diagnostikovaných případů a v důsledku toho také vysokým počtem lidí, kteří byli pokousáni. Přesné důvody vysokého regionálního výskytu vztekliny u vlků nejsou zcela jasné, avšak může to být způsobeno četným výskytem šakalů, kteří potenciálně mohou tuto nemoc přenášet na vlky (Linnell et al., 2002).

Zdá se, že u vlků se fáze vztekliny vyvíjí ve velmi vysoké míře, a nakažení vlci jsou pak velmi agresivní (Beran, 1994). To se projevuje vysokým počtem napadených hospodářských zvířat i lidí. Nakažení vlci dokážou během této krátkodobé fáze onemocnění urazit velké vzdálenosti. Pokud vezmeme v úvahu fyzickou velikost, sílu a rychlost vlka, je zjevné, že vzteklý vlk je pravděpodobně nejnebezpečnějším vzteklým zvířetem ze všech (Linnell et al., 2002).

5 Potravní adaptabilita vlka obecného

Z důvodu pochopení nevráživosti člověka k vlkovi je i potravní adaptabilita vlka. Vlci se nedostatku přirozené kořisti častěji přibližují k blízkosti lidských sídel a hledají potravu v podobě domácích zvířat (Sidorovich et al., 2003).

5.1.1 Oblasti s nízkou dostupností přirozené potravy a domácích kopytníků

Potravní adaptabilita, kterou vlci prokazují, je velmi zajímavá. Podle výzkumu provedeného v oblasti Itálie (Meriggi et al., 1996), kde je nízká dostupnost volně žijících i domácích kopytníků, tvořilo velkou část potravy vlků ovoce, hospodářská zvířata a ostatní obratlovci. Nicméně vlci zde stejně upřednostňovali volně žijící kopytníky, kteří tvořili 71 % objemu jejich stravy.

Z desetileté studie provedené v oblasti Bělověžského pralesa v letech 1990 až 2000 (Sidorovich et al., 2003) vyplývá, že během období poklesu populace volně žijících kopytníků (v tomto případě se v letech 1990-1996 populace snížila 5 až 6krát, pravděpodobně v důsledku nekontrolovaného lovu a pytláctví), vlci reagovali na nedostatek těchto zvířat výraznou změnou svých potravních zvyků. V letech, kdy byly zjištěné počty volně žijících kopytníků nejnižší, se vlci živili domácími zvířaty (38 % zkonsumované biomasy), volně žijícími kopytníky (32 %) a středně velkou a malou volně žijící kořistí (29 %). Ve 14 vesnicích vlci způsobili škody na domácích zvířatech (28 kusů skotu a 247 zabitých psů). Zvýšila se také interakce mezi lidmi a vlky (100 případů pozorování vlků ve vesnicích a v jejich blízkosti, včetně jednoho útoku vzteklého vlka na 11 lidí). Míra predace domácích zvířat exponenciálně rostla s klesající biomasou volně žijících kopytníků a opět ustala, když se počty volně žijících kopytníků začali zvyšovat.

5.1.2 Oblasti s vysokou dostupností hospodářských zvířat

V oblasti Itálie, která se vyznačovala vysokou dostupností hospodářských zvířat, tvořily základ potravy zejména ovce a divoká prasata, která zde dorůstají menších rozměrů a jsou tak pro vlky snadnější kořistí. Celkově až 80 % objemu potravy bylo tvořeno těmito zdroji (Meriggi et al., 1996).

5.1.3 Oblast s vysokou dostupností volně žijících kopytníků

V téže studii z Itálie (Meriggi et al., 1996), tentokrát v oblasti s vysokou dostupností volně žijících kopytníků, tvořili hlavní potravu vlků volně žijící kopytníci (90 % objemu). Vlk

tedy preferuje volně žijící kopytníky jako svoji primární potravu, což potvrzují i ostatní studie z jiných oblastí, například z východní Evropy (Jedrzejewski et al., 2000).

5.2 Návrat vlků do hustě osídlené části střední Evropy

Severovýchodní Sasko v Německu patří mezi oblasti střední Evropy, které jsou hustě osídlené a nedávno se sem vrátili vlci. Historicky šlo o území, kde byli vlci nelítostně vyhubeni. S návratem vlků zde byly očekávány časté konflikty s lidskými zájmy, zejména útoky na hospodářská zvířata. V letech 2001 až 2003 probíhal výzkum, během kterého bylo analyzováno 192 vzorků trusu s cílem zjistit složení potravy vlků. (Ansorge et al., 2006). Bylo zjištěno, že potrava vlka zde byla omezena většinou na volně žijící kopytníky. Tato potrava byla nalezena v 97 % trusu, což představovalo 99 % biomasy zkonsumované vlky. Nejčastější a nejdůležitější kořisti zde byla srnčí zvěř (*Capreolus capreolus*), která tvořila téměř polovinu potravy. Jelen evropský (*Cervus elaphus*) byl zaznamenán v jedné třetině vzorků, následován prasetem divokým (*Sus scrofa*), muflonem (*Ovis musimon*) a zajícem polním (*Lepus europaeus*). Ve srovnání s výskytem ostatní zvěře zde srnčí zvěř jednoznačně dominuje. Rozdíl mezi zimní a letní stravou byl způsoben především vysokým výskytem mladých divokých prasat v letním období.

Žádný z analyzovaných trusů neobsahoval zbytky domácích zvířat, s výjimkou jedné kosti z pečeného kuřete, ačkoli během sledovaného období byly zaznamenány dva útoky na domácí ovce. Zdá se, že vlci v Sasku byli zkušení a efektivní lovci spárkaté zvěře a jen zřídka zabíjeli domácími zvířata (Ansorge et al., 2006).

Ve studované oblasti výskytu vlků se pravidelně páslo asi 6500 ovcí v několika společných stádech. Je třeba vzít v úvahu, že v letních měsících byla většina ovcí chována 24 hodin denně za elektrickými ohradníky. Kromě toho, ohrožená stáda ve středu oblasti působení vlků byla chráněna druhým vyšším elektrickým ohradníkem, který představoval nástroj oficiálního programu péče o vlky. Hlavním důvodem vzácné predace hospodářských zvířat byl pravděpodobně vysoký počet volně žijících kopytníků (Ansorge et al., 2006).

5.2.1 Moderní výzkum přinesl jiný pohled na vlka

V historii měli lidé zato, že příčinou predace vlka na hospodářských a domácích zvířatech, včetně stále častější interakce vlků s lidmi, byla krvelačnost těchto šelem. Byl tak důvod k odstranění vlka a začalo se s jeho masivní likvidací.

Až ve čtyřicátých letech 20. století byl v Severní Americe zahájen výzkum ohledně interakce mezi vlkem a jeho kořistí (Okarma, 1995). Postupně byly navázány další výzkumy, které dnes můžeme počítat v tisících a které dokazují interakci mezi vlkem, změnou prostředí a dostupností potravy.

V minulosti se naši předci museli spoléhat pouze na etologická pozorování a nálezy kadáverů. Dnes máme již takové prostředky, že díky rozboru trusu můžeme zjistit nejen jakou stravou se vlci živili, ale také jaká byla velikost a případně stáří této potravy (Ruehe et al., 2003).

6 Právní úpravy přístupu k vlkovi obecnému

6.1 Historické právní normy

S ohledem na postupující kolonizaci a zmenšující se podíl původních lesů působily velké šelmy mimo jakoukoli pochybnost škody na hospodářských zvířatech a lovné zvěři. Díky těmto škodám byly velké šelmy nemilosrdně loveny a postupně vytlačovány do dosud lidmi neosídlených oblastí (Andreska et Andreska, 2012). Již za Karla I. Velikého byli zaměstnáváni lovečtí specialisté na lov vlků, takzvaní „*beverarius*“ (Hanzal, 2023). Vztah člověka a vlka nebyl zprvu písemně zaznamenáván. S rostoucí kulturní a civilizační úrovní byly ústně předávány příkazy, stanovující hranice pro lov velkých šelem, postupně zaznamenány do písemné formy jako právní nařízení. Některá z těchto nařízení se dodnes dochovala, a tak je možné sledovat vývoj legislativy věnované vlkům (Andreska et Andreska, 2012).

6.1.1 Právní normy od 13. století do nástupu Habsburků na český trůn (1526)

Podle letopisného svodu zvaného „*Dražický kodex*“ bylo roku 1268 rozkázáno králem Přemyslem Otakarem II. vykopat ve všech vesnicích vlčí jámy. Jako návnada k chytání vlků měla být použita husa nebo sele. Lze předpokládat, že toto nařízení souviselo s daňovým výběrem (Andreska et Andreska, 2012).

Na dalších několika stoletích však chybí doklady ohledně nařízení lovu vlků na centrální úrovni. Existuje několik možných důvodů, avšak jejich potvrzení či vyvrácení je obtížné. Nejpravděpodobnější je, že se královské příkazy týkající se lovu vlků a myslivosti obecně z té doby v psané podobě jednoduše nedochovaly (Andreska et Andreska, 2012).

Dvě poměrně krátká ustanovení byla věnována vlkům (nikoliv však jejich lovu) v „*Právní knize města Brna*“, známé též jako „*Knihy písaře Jana*“, datované do poloviny 14. století (Andreska et Andreska, 2012).

Myšlenkovým základem, ze kterého vycházelo právo velkého množství českých a moravských měst (včetně Prahy a Brna), bylo tzv. norimberské právo, což byl soubor zvykových norem původem z jižního Německa, shromážděných ve sbírce obyčejového práva zvané „*Švábské zrcadlo*“. Starobylý český překlad výňatku (bohužel bez konkrétního pramene a jeho uložení) pochází z první tištěné verze Švábského zrcadla, vydané v Augšpurku roku 1473. Ten udává, že medvěda a vlka bylo dovoleno lovit celoročně (Andreska et Andreska, 2012).

6.1.2 Právní normy vzniklé do vydání Obnoveného zřízení zemského (1526-1627)

„Zřízení zemského království českého“ z roku 1549 za vlády Habsburků zahrnovalo nové nařízení zakazující provozování vlčích jam všem s výjimkou těch, kteří měli příslušné privilegium. Avšak užívání a stavba vlčích jam byla povolena těm, kteří je provozovali na svých pozemcích. Lov šelem byl tedy výhradním právem pozemkových vlastníků, kteří sami stanovovali předpisy pro svá panství (Andreska et Andreska, 2012).

K lovu vlků se vyjadřovaly několikery hospodářské instrukce, vydané souborně pro panství v jihočeské Rožmberské doméně. Vlčkům se věnovaly „*Artikule vydané rychtářům a poddaným na panstvích Rosenberských*“ z let 1540, 1560 a 1580. Ve všech verzích byl jasně konstatován zákaz stavby a provozování vlčích jam poddanými, stejně jako pokyn k zasypání stávajících, pokud nebyly povoleny vrchností. Dvě pozdější verze instrukcí výslovně vysvětlují proč (do jam, oficiálně kopaných „na vlky“, poddaní pytláčili zajíce). Z hlediska lovu vlků bylo podstatnější výslovné povolení střilet na vlky (a lišky), ale pouze ze stavení, tedy z domova, neboť venku nesměli poddaní chodit se střelnými zbraněmi pod hrozbou jejich konfiskace a pokuty. Zároveň byla konstatována povinnost nabídnout zabitou šelmu k odkupu (Andreska et Andreska, 2012).

Instrukce udělená císařem Maxmiliánem II. Habsburským nejvyššímu lovčímu v Království českém, Dietrichu Schwendimu, dne 20. října 1568 obsahovala povinnost myslivců lovit celoročně vlky, rysy, lišky, divoké kočky a jiná škodící zvířata (Hanzal, 2023). Zároveň kdokoli přinesl vlčí nebo rysí hlavu některému z hejtmanů, byl mu vyplacen jeden zlatý za starého vlka nebo rysa a půl zlatého za mladého vlka nebo rysa (Andreska et Andreska, 2012). Dalším opatřením bylo uložení povinnosti myslivci obstarat maso z mršin před zimou k účelu odchyту vlků na újedích a vybírat vlčata z doupat po letnicích, tedy během května (Andreska et Andreska, 2012).

Ve „*Sněmovních aktech*“ z roku 1575 byla částečně pozměněna pravidla mysliveckého provozování, zejména dlouhodobý spor o to, kdo vůbec mohl provozovat myslivost. Text se věnoval pastem a nástrahám, které se tradičně užívaly k lidovému lovu. Existence a užívání padacích jam k lovu vysoké zvěře a zajíců byla vrchností zjevně velmi nepříjemná, proto byl nařízen jejich celkový zákaz. Ze zákazu však byly vyňaty jámy k lovu vlků a lišek, což v jistém smyslu naznačovalo potřebnost až nezbytnost takových zařízení v krajině (Andreska et Andreska, 2012).

Z roku 1599 v pořadí druhou soubornou instrukcí pro nejvyššího lovčího byla „*Instrukce Rudolfa II.*“ celým jménem „*Císařská instrukce daná Janovi z Vřesovic, jakby se*

jako správce nejvyššího jegrmistrství v království Českém při úřadu svém chovati a řídití měl“. Tato instrukce byla zjevně inspirována Maxmiliánskou předlohou, která byla starší o 31 let. Zachovávala celkem vysoké motivační částky vyplácené za úlovek, což byl jeden zlatý za dospělého vlka a rysa. Polovina této částky byla vyplácena za mládě. Obě tyto instrukce byly důležité, zejména protože se brzy staly vzorem pro obdobné instrukce vydávané na jednotlivých šlechtických velkostatech (Andreska et Andreska, 2012).

6.1.3 Právní normy z let 1627-1713

Kapitoly o myslivosti v „*Obnoveném zřízení zemském*“ z roku 1627 předjímaly budoucí osudy vlčí populace v českých zemích. Bylo v nich zakázáno zřizování jam určených k lovu zvěře. Jámy na vlky mohly být budovány pouze vlastníky pozemků (Andreska et Andreska, 2012). Téhož roku bylo odhlasováno českým sněmem Sněmovní usnesení o myslivosti, které též zakazovalo zřizování jam (Andreska et Andreska, 2012). Nařízení však zahrnovalo i jámy určené k lovu šelem, což představovalo pozoruhodnou kolizi dvou prakticky souběžně vzniklých norem v jejich pohledu na vlčí jámy (Andreska et Andreska, 2012). Medvědy, vlky, lišky a jinou škodnou zvěř bylo možné lovit celoročně a mohl je lovit každý. Vlčí jámy bylo nařízeno na tři roky zasypat (Hanzal, 2023).

V roce 1641 císař Ferdinand krátce po svém nástupu na trůn vydal „*Myslivecký řád Ferdinanda III.*“, který nařizoval zasypávání vlčích jam a zakazoval spády (zjevně míněné samočinné chytáky), železa a samostříly. Nadále bylo povoleno kdykoli hubit vlky, spolu s medvědy, liškami, divokými kočkami a zmijemi (Andreska et Andreska, 2012).

6.1.4 Právní normy z let 1713-1754

Působení na trůnu císaře Karla VI. v letech 1711-1740 mělo značný vliv na osud vlků na našem území. Císař Karel VI. byl znám pro svou zálibu v myslivosti. Jeho jedinou a velkou vášní byl lov, takže pořádal okázalé a nákladné lovecké slavnosti, při kterých byly stříleny stovky trofejních jelenů. Tyto aktivity měly negativní dopad na stavy zvěře v lesích, a proto „*Lovecké řády Karla VI.*“ mířily proti škodné včetně vlků, které bylo v plánu vyhubit (Andreska et Andreska, 2012).

6.1.5 Právní normy z let 1754-1918

Ani „*Tereziánský myslivecký řád*“ z roku 1754 se od předchozích nijak podstatně nelišil. Pokud šlo o lov vlků, vlčí jámy byly obecně zakázány, nebo byly stanoveny podmínky, za kterých mohly být nadále, v podstatě ale spíše výjimečně, zřizovány a

provozovány. V tomto období již byli vlci vzácní. V roce 1747 byl uloven poslední vlk v Novohradských horách. V roce 1750 byl uloven poslední vlk v Brdech, v roce 1756 byli uloveni dva poslední vlci na panství Vimperk. Nejdéle vlci zůstali díky odlehlosti na panství Krumlov, a to až do roku 1795 (Andreska et Andreska, 2012).

„*Myslivecký řád Josefa II.*“ z roku 1786 vznikl v době, kdy populace vlka postupně zanikala, a povoloval komukoliv střílet škodnou černou zvěř mimo obory, jakož i jinou škodnou, včetně vlka (Andreska et Andreska, 2012).

Císař František Josef I. vydal v roce 1849 Říšský patent č. 154/1849 z. z., který obsahoval prováděcí předpis „*Ministeriální nařízení o policii lovců*“. Tento patent opravňoval po celý rok, dle možností, hubit všechny škodné šelmy a dravce (Hanzal, 2023). Nařízení obsahovalo povolení lícit železa, oka a vlčí jámy, avšak pouze za podmínky, že byly viditelně označeny. Dále bylo udělováno odškodnění státem za zastřelení šelem (Hanzal, 2023).

Na konci 19. století se rozloha obdělávané půdy značně zvětšovala a stále častěji se k lovu používaly střelné zbraně. V důsledku toho došlo k podstatnému snížení počtu volně žijících zvířat a některé druhy začaly lokálně vymírat. Tyto události vedly k rostoucímu zájmu o ochranu přírody v Evropě a k formování různých skupin a hnutí (Primack et al., 2011). Pokud jde o myslivost, v Čechách byl dne 1. července 1866 vydán zákon o myslivosti č. 49/1866 zák. zemsk. pro Království české, který stanovil hájení zvěře od 1. února do 31. července, včetně zákazu sběru vajec. V roce 1870 byla zemskými zákony zavedena ochrana volně žijících živočichů pro království České, pro markrabství Moravské a pro vévodství Slezské, které měly společný základ v ochraně živočichů, kteří se převážně živili myšmi a hmyzem. Další zákony následovaly s cílem chránit zvěř před vyhubením. Nicméně zvěř škodná (divoké kočky, kuny, tchoři apod.) mohla být lovena celoročně, včetně vlků a medvědů (Hanzal, 2023).

6.1.6 Právní normy po vzniku Československa

Během celého období první Československé republiky byly stále platné právní normy převzaté z Rakouska (Hanzal, 2023). Změna mohla přijít v roce 1923, kdy byla založena Československá myslivecká jednota, která měla jako jeden ze svých hlavních cílů vytvořit návrh nového zákona o myslivosti. Návrh však v roce 1926 neprošel ani přípravným řízením v důsledku rozdílnosti názorů. Teprve v roce 1929 byl vydán „*Malý honební zákon č. 98/1929 Sb. z. a n.*“. Tento zákon neupravoval samotnou podstatu myslivosti, ale jeho cílem bylo především poskytnout zvěři širší ochranu než doposud. V následujících deseti letech byly

postupně vydávány některé další vyhlášky a nařízení týkající se volně žijící zvěře (Hanzal, 2023).

Významným milníkem v historii ochrany přírody a rozvoje myslivosti byl paradoxně nacistický zákon o ochraně zvířat, „*Reichstierschutzgesetz*“, který byl schválen dne 24. listopadu 1933. Jednalo se o podrobný a velmi přísný zákon na ochranu zvířat (Sax, 2003). Po okupaci Českého státu německými vojsky a vyhlášením Protektorátu byly i u nás upraveny předpisy o myslivosti vládním nařízením č. 205/1939 Sb. ze dne 10. srpna 1939. Nařízením byly mimo jiné definovány zakázané způsoby lovu a výkon práva myslivosti se skokově zmodernizoval (Hanzal, 2023).

Po 2. světové válce byla zrušena většina protektorátních zákonů. To se netýkalo zcela jednoznačně myslivosti, kde bylo vydáno několik prováděcích předpisů, kterými bylo překlenuto období do vydání zcela nového zákona 225/1947 Sb., o myslivosti. V tomto zákoně byla zvěř rozdělena na zvěř užitkovou a škodlivou (škodnou). Způsoby lovu a zejména zakázané způsoby lovu byly ale téměř shodné s protektorátními pravidly (Hanzal, 2023).

7 Současný právní status vlka jako chráněného živočicha

Vlk obecný je zařazen mezi druhy chráněné mezinárodními úmluvami, jako je například Bernská úmluva a CITES. V evropské legislativě je považován za druh evropského významu. Podle Směrnice 92/43/EHS o ochraně přírodních stanovišť, volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin je klasifikován jako druh vyžadující tzv. přísnou ochranu na celém území členských států. Zároveň jsou určena specifická území k jeho ochraně v rámci lokalit soustavy Natura 2000.

V České republice je ochrana vlka obecného zajišťována kombinací mezinárodních úmluv a evropského práva. Vlk je tak zařazen mezi zvláště chráněné druhy živočichů podle zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny v platném znění. Prováděcí vyhláška č. 395/1992 Sb. (včetně vyhlášky č. 175/2006 Sb.) zařazuje vlka do kategorie kriticky ohrožených druhů podle § 48 odst. 2, písmeno a) zákona o ochraně přírody a krajiny. V celosvětovém Červeném seznamu IUCN je vlk uveden jako druh málo dotčený, zatímco v aktuálním červeném seznamu ohrožených obratlovců ČR je označen jako kriticky ohrožený (stav k roku 2017) (MŽP © 2020).

7.1 Současný právní status ochrany vlka na mezinárodní úrovni

Teritoria mnoha vlčích populací se rozprostírá přes území několika států, což činí funkční a komplexní ochranu vlka obecného na mezinárodní úrovni zcela nezbytnou. Mezinárodní smlouvy týkající se ochrany vlka v oblasti životního prostředí vznikly až na počátku 70. let 20. století. Jako ohrožený druh se vlka obecného především týkají dvě mezinárodní smlouvy evropského významu.

7.1.1 Bernská úmluva

První zmiňovanou úmluvou je Úmluva o ochraně evropských planě rostoucích rostlin, volně žijících živočichů a přírodních stanovišť, známá také jako Bernská úmluva. V této úmluvě je vlk zařazen do Přílohy II jako přísně chráněný druh živočicha. Pro tyto druhy je zejména zakázáno úmyslně je odchytávat, držet, nebo usmrcovat, úmyslně ničit či poškozovat jejich rozmnožovací či odpočinková místa, úmyslně je vyrušovat nebo s nimi obchodovat, ať už se jedná o jedince, zdechlíny, preparáty, běžně rozpoznatelné části nebo odvozeniny (Polák, 2021).

Vůči vlku obecnému, jakožto přísně chráněnému druhu uvedenému v příloze II., učinilo výhradu celkem 14 států, včetně Slovenska, Španělska, Finska a České republiky. Tyto smluvní strany tak nemají povinnost naplňovat požadavky Bernské úmluvy ve vztahu k vlkům. Nicméně, jelikož je Evropská unie jedním ze signatářů této úmluvy, členské státy mohou být i přes vznesenou výhradu vázány ochranou vlka obecného podle Bernské úmluvy (Polák, 2021).

7.1.2 CITES

Druhou smlouvou je Úmluva o mezinárodním obchodu s ohroženými druhy volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin (CITES). V případě populace vlků nacházející se na území Bhútánu, Indie, Nepálu a Pákistánu je vlk zařazen do Přílohy I (druhy přímo ohrožené vyhoubením). Zbylé populace, včetně všech evropských, jsou zařazeny do Přílohy II. Z pohledu CITES tedy nejsou bezprostředně ohroženy vyhynutím, avšak mezinárodní obchod s nimi by na ně mohl negativně působit. Pro území EU je nařízením Rady (ES) č. 338/97 ze dne 9. prosince 1996 o ochraně druhů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin regulován obchod s vlky, kteří jsou zařazeni do Přílohy A (což znamená, že podléhají zákazu obchodu). Pouze populace vlků ve Španělsku severně od řeky Duero a v Řecku severně od 39. rovnoběžky jsou řazeny do Přílohy B (MŽP © 2020).

Výhradu vůči zařazení vlka obecného jak do přílohy I. tak do přílohy II. učinila ze všech 183 států pouze Severní Makedonie (Polák, 2021).

7.1.3 Červený seznam IUNC

Je třeba zmínit také tzv. Červený seznam, což je seznam ohrožených druhů živočichů a rostlin, který vydává Mezinárodní svaz ochrany přírody (International Union for Conservation of Nature, IUCN). Tato nevládní mezinárodní organizace sdružuje 89 států, 105 mezinárodních nevládních organizací a mnoho národních organizací. Celkově působí ve více než 170 státech a má přes 1 400 členů. I když má právo vyjadřovat se k jakýmkoli otázkám týkajícím se ochrany přírody a biodiverzity členských států, její vyjádření a doporučení nejsou právně závazná. Nicméně působí svou vysokou odborností, jelikož IUCN spolupracuje s více než 17 000 experty (Polák, 2021).

Vlk obecný je v Červeném seznamu uveden v kategorii LC (Least Concern), což znamená, že je málo dotčený. Naopak v České republice je vlk zařazen do kategorie CR (Critically Endangered), což znamená, že je kriticky ohrožený. Červené seznamy jsou v ČR

využívány k připravované aktualizaci seznamu zvláště chráněných druhů, který je součástí vyhlášky č. 395/1992 Sb. (Polák, 2021).

7.2 Současný právní status ochrany vlka v rámci Evropské unie

Evropská unie přijala Bernskou úmluvu i CITES, a je tak povinna zohlednit obě tyto mezinárodní smlouvy v rámci své legislativy. Článek 288 Smlouvy o fungování Evropské unie ji opravňuje k vydávání tzv. aktů sekundárního práva EU, zejména nařízení a směrnice, pro výkon svých pravomocí (Polák, 2021).

7.2.1 Směrnice Rady 92/43/EHS

Základním právním dokumentem pro ochranu vlka, který splňuje požadavky Bernské úmluvy, je směrnice Rady Evropy 92/43/EHS o ochraně přírodních stanovišť, volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin, známá také jako „směrnice OFFB“. Tato směrnice vedla k vytvoření evropské ekologické sítě NATURA 2000, obsahující přírodní stanoviště uvedené v příloze I této směrnice (Polák, 2021). Tato směrnice dle Programu péče o vlka obecného *„uvádí vlka v Příloze II (druhy živočichů a rostlin v zájmu Společenství, jejichž ochrana vyžaduje vyhlášení zvláštních oblastí ochrany, přičemž vlk je označen jako prioritní druh) a v Příloze IV (druhy živočichů a rostlin v zájmu Společenství, které vyžadují přísnou ochranu dle čl. 12 Směrnice). Některé státy EU mají vlka zařazeného v Příloze V, což umožňuje jeho „využívání“, tedy i regulační lov s podmínkou zachování příznivého stavu druhu (čl. 14 Směrnice). Mezi tyto státy patří sousední Slovensko a Polsko (které však možnost lovu nevyužívá a vlk zde podléhá ochraně na základě národních předpisů) a dále Bulharsko, Estonsko, Litva, Lotyšsko, Finsko (vlk není ani v Příloze II), Řecko severně od 39. rovnoběžky a Španělsko severně od řeky Duero.“ (MŽP © 2020).*

7.2.2 Nařízení Rady (ES) č. 338/97

Nařízení Rady (ES) č. 338/97, schválené dne 9. prosince 1996, kterým se upravuje obchod s druhy volně žijících živočichů a planě rostoucími rostlinami za účelem jejich ochrany (dále jen „nařízení o ochraně fauny a flory regulující obchod“ nebo „nařízení OFFRO“), představuje klíčový legislativní akt v oblasti ochrany vlka. Jeho hlavním cílem, jak je definováno v článku 1 nařízení OFFRO, je ochrana druhů fauny a flory a zajištění jejich zachování prostřednictvím regulace obchodu s nimi. Toto nařízení přímo navazuje na

mezinárodní dohodu CITES a musí být používáno v souladu s jejími cíli, zásadami a ustanoveními (Polák, 2021).

Vlk je zde zahrnut v příloze A, s výjimkou populací ve Španělsku na sever od řeky Duero a v Řecku na sever od 39. rovnoběžky, které jsou uvedeny v příloze B. Obecně platí, že obchod s jedinci vlka je zakázán podle článku 8 odstavce 1 nařízení OFFRO. Díky nařízení Komise (ES) č. 1497/2003 jsou i hybridní jedinci "wolf-dog" až do čtvrté generace chráněni stejně jako vlci (Polák, 2021).

7.2.3 Nařízení Rady (EHS) č. 3254/91

Nařízení Rady (EHS) č. 3254/91, schválené dne 4. listopadu 1991, je dnes téměř zastaralé, protože chrání vlka obecného zákazem používání nášlapných pastí ve Společenství a dovozu kožešin a zboží z určitých volně žijících živočichů ze zemí, kde jsou tyto živočichové odchyťováni pomocí nášlapných pastí nebo jiných metod odchyty, které nesplňují mezinárodní normy humánního zacházení s nimi, jak je uvedeno v příloze I. Současně toto nařízení k 1. lednu 1995 stanovilo obecný zákaz dovozu vlčích kožešin a dalšího zboží uvedeného v příloze II, pokud země původu takového zboží nedokáže prokázat, že její právní předpisy zakazují používání nášlapných pastí nebo že takové používání pastí splňuje mezinárodní normy humánního zacházení (Polák, 2021).

7.3 Současný právní status podle českého práva

Ochrana vlka obecného v českém právu vychází z kombinace výše uvedených mezinárodních úmluv a evropského práva. Důležité je však vzít v potaz, že právě evropské právo blíže konkretizuje jak Bernskou úmluvu, tak CITES. V úmyslu sjednotit přístup k problematice, která je řešena těmito dvěma úmluvami, zavazuje členské státy přijmout buď harmonizační, nebo alespoň kooperační opatření k promítnutí těchto závazků do svých právních řádů. Jako členský stát Evropské unie je tímto vázána i Česká republika (Polák, 2021).

7.3.1 Zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny

Zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, definuje Pohotovostní plán pro řešení situací při výskytu problematických jedinců vlka obecného následovně: „*Vlk obecný je v návaznosti na ochranu na úrovni EU (druh vyžadující přísnou ochranu na celém území členského státu ve smyslu čl. 12 a přílohy IV směrnice 92/43/EHS „o stanovištích“)* zařazen

mezi zvláště chráněné druhy živočichů (dále jen „ZCHD“) v kategorii kriticky ohrožených ve smyslu § 48 odst. 2 písm. a) zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, v platném znění (dále jen „ZOPK“) a bodu 1, přílohy č. III vyhlášky č. 395/1992 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení ZOPK. Podle § 50 odst. 2 ZOPK je zakázáno zvláště chráněné živočichy mj. rušit, chytat, zraňovat či usmrcovat a zakázáno je rovněž držení, přeprava a komerční využívání ZCHD, přičemž tato ochrana se dle § 48 odst. 4 ZOPK přiměřeně vztahuje i na mrtvé jedince nebo výrobky z nich. K zásahům, které by vedly k porušení uvedených zákazů, je nezbytné povolení výjimky postupem dle § 56 odst. 1 a 2 ZOPK. Výjimku lze povolit mj. v zájmu veřejného zdraví, bezpečnosti nebo prevence závažných škod, ovšem při splnění podmínek převahy jiného veřejného zájmu (alternativně v zájmu ochrany přírody), neexistence jiného uspokojivého (mírnějšího) řešení a neovlivnění zachování či dosahování příznivého stavu druhu z hlediska ochrany.“ (MŽP © 2023).

„Ve vazbě na požadavky právních předpisů EU (čl. 4 a příloha II směrnice 92/43/EHS) jsou pro ochranu vlka obecného vymezovány rovněž evropsky významné lokality (dále jen „EVL“) jako součást soustavy Natura 2000 (§ 45a – c ZOPK). Vlk je v ČR (s ohledem na jeho rozšíření v době přistoupení k EU) předmětem ochrany pouze v jediné evropsky významné lokalitě, a to EVL Beskydy (příloha č. 971 k nařízení č. 318/2013 Sb., o stanovení národního seznamu evropsky významných lokalit, v platném znění). Provádění záměru, který může významně ovlivnit předmět ochrany EVL Beskydy (tj. populaci vlka obecného na tomto území) podléhá hodnocení jeho důsledků na toto území a stav jeho ochrany dle § 45i ZOPK ve spojení s ust. zákona č. 100/2001 Sb., o posuzování vlivů na životní prostředí, v platném znění.“ (MŽP © 2023).

7.3.2 Zákon č. 115/2000 Sb., o poskytování náhrad škod způsobených vybranými zvláště chráněnými živočichy

Stát hradí prostřednictvím krajských úřadů na základě zákona č. 115/2000 Sb. škody způsobené vlkem na zdraví nebo životě fyzických osob, na vyjmenovaných domácích zvířatech včetně psů sloužících k hlídání těchto zvířat, na včelstvech a včelařském zařízení, na nesklizených polních plodinách a trvalých porostech (například ovocných sadech), na uzavřených objektech a movitých věcech v uzavřených objektech. Zákon stanoví jako vymezené druhy hospodářských, resp. domestikovaných zvířat skot, prasata, ovce, kozy, hrabavou a vodní drůbež, koně, osly a jejich křížence, králíky a kožešinová zvířata. Zahrnutý nejsou například exotické druhy, jako jsou lamy nebo pštrosi, a dále farmové chovy zvěře atd. Zákon definuje: (1) Podmínky nároku na náhradu škody (§ 5 a § 6), (2) Rozsah náhrady

škody (§ 7) a (3) Uplatnění nároku na náhradu škody (§ 8, § 9, § 10). V příloze zákona jsou uvedeny všechny náležitosti žádosti o poskytnutí náhrady škody, doklady a podklady, které se k žádosti připojují (MŽP © 2020).

V rámci velkoplošných chráněných území je odpovědným orgánem, který provádí šetření, příslušné pracoviště AOPK ČR vykonávající správu dané chráněné krajinné oblasti nebo Správa národního parku. Mimo tato území je odpovědným orgánem odbor životního prostředí úřadu obce s rozšířenou působností, do jehož působnosti místo škody spadá (MŽP © 2020).

Náhradu škody na uzavřených objektech lze poskytnout i v případě, že škoda nebyla způsobena přímo vybraným zvláště chráněným živočichem, ale způsobila ji vymezená domestikovaná zvířata v důsledku napadení zvláště chráněným živočichem, v tomto případě vlkem (MŽP © 2020).

Vyhláška č. 360/2000 Sb. stanovuje výši vyplacené náhrady a jedná se o obvyklou cenu, tedy cenu, které by bylo dosaženo při prodeji. V případě mladých jedinců hospodářských zvířat je vyplácena cena, kterou by bylo možné dosáhnout při první možnosti jejich prodeje (dosažení věku, kdy jsou běžně uváděny na trh). U hospodářských zvířat – jde-li o dražší plemeno – je třeba tuto skutečnost doložit dokladem o koupi nebo dobrozdáním veterináře či plemenáře. Připojit je možné (nikoli povinné) také odborný či znalecký posudek (MŽP © 2020).

Ministerstvo životního prostředí se Svazem chovatelů ovcí a koz a s Ministerstvem zemědělství projednalo v závěru roku 2017 možnost stanovení doporučených cen dle jednotlivých kategorií hospodářských zvířat. Toto doporučení bylo poskytnuto krajským úřadům jako podklad při stanovení ceny obvyklé. Doporučení bylo v roce 2018 doplněno také ve vztahu k cenám ovcí s mléčnou produkcí a telat (MŽP © 2020).

7.3.3 Zákon č. 100/2004 Sb., o obchodování s ohroženými druhy a prováděcí vyhláška č. 210/2010 Sb. o provedení některých ustanovení tohoto zákona

Tento zákon stanovuje podmínky pro obchod s ohroženými druhy volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin, a rovněž stanovuje některá další opatření sloužící k zajištění ochrany a evidence těchto druhů na území České republiky. Ve své podstatě představuje legislativní podklad pro uplatňování CITES na území ČR (MŽP © 2020).

7.3.4 Zákon o myslivosti č. 449/2001 Sb.,

Podle § 2 písm. c) Zákona o myslivosti č. 449/2001 Sb. (dále jen „ZOM“) je vlk obecný považován za druh zvěře, který nelze lovit v souladu s mezinárodními smlouvami, jimiž je Česká republika vázána. Jelikož vlci spadají do kategorie zvěře, jsou jim poskytovány ochranná opatření v rámci myslivosti. Podle § 8 odst. 1 ZOM *„se rozumí ochrana zvěře před nepříznivými vlivy prostředí, před nakažlivými nemocemi, před škodlivými zásahy lidí a před volně pobíhajícími domácími zvířaty; ochrana životních podmínek zvěře, zajištění klidu v honitbě a ochrana mysliveckých zařízení.“* Dále dle § 9 odst. 1 ZOM je zakázáno, jakkoliv zvěř plašit, pokud nejde o opatření, která mají zabránit škodám působeným zvěří, anebo o dovolené způsoby lovu. Dále je zakázáno rušit zvěř především při kladení mláďat či jinak negativně působit na její život, pokud nejde o obhospodařování pozemků, či návštěvu honitby jako součásti krajiny (Polák, 2021).

Dle § 2 písm. h) ZOM do práva myslivosti spadá také právo přivlastňovat si ulovenou nebo nalezenou uhynulou zvěř. Takové právo má držitel honitby. Co se týká uhynulých jedinců vlků, jejich nález je významným zdrojem informací o rozšíření druhu nebo o struktuře populací. Tedy v případě nalezení uhynulého vlka v honitbě platí § 48 odst. 4 ZOPK, kterým je chráněn i mrtvý jedinec, a tudíž s ním podle § 50 odst. 2 ZOPK nelze nijak nakládat. Aby se mohl uživatel honitby o vlčí kadáver postarat, musí si k tomu vyžádat povolení výjimky podle § 56 ZOPK (Polák, 2021). Je však nezbytné poskytovat uživatelům honiteb informace o nalezených uhynulých jedincích s ohledem na ostatní ustanovení zákona o myslivosti, zejména v souvislosti s § 36 a 37, které se týkají plánování mysliveckého hospodaření. Současně je vhodné předem s uživateli honiteb projednat plánované cílené vyhledávání a shromažďování uhynulých jedinců (MŽP © 2020).

Česká odlišnost od směrnic stanovených mezinárodními právními předpisy ochrany vlka je v rámci české legislativy uvedena v § 50 odst. 6 ZOPK, který stanoví požadavek zohlednění hospodářských, sociálních a kulturních potřeb, regionálních a místních zvláštností při přijímání opatření na základě tohoto zákona (Polák 2021). Jedná se o normu *„přijatou v obavě, že zejména přísnější požadavky unijního práva omezí možnost zohlednění jiných veřejných zájmů, než je ochrana přírody a krajiny.“* (Vomáčka, 2017)

7.3.5 Organizace ohledně soužití člověka a vlka v rámci České republiky

S návratem vlka obecného do české krajiny přicházejí i určité komplikace, zejména pro chovatele hospodářských zvířat. Tato problematika je dlouhodobě sledována Ministerstvem životního prostředí ve spolupráci s Agenturou ochrany přírody. Chovatelům

jsou poskytovány dotace z Operačního programu Životní prostředí na minimalizaci případných škod na hospodářských zvířatech, včetně nákladů souvisejících s organizací pastvy, zvýšených nákladů spojených s ochranou hospodářských zvířat v oblastech výskytu vlka, které vznikají v podobě újmy za ztížené zemědělské hospodaření, a také na náhradu případných škod způsobených hospodářským zvířatům. Resort životního prostředí se dále zaměřuje na informování o možnostech prevence těchto škod a specifických, někdy problematických chování některých vlků, a na možná rizika pro bezpečnost obyvatel. Ministerstvo životního prostředí (MŽP) ve spolupráci s Ministerstvem zemědělství vypracovalo tzv. Pohotovostní plán pro řešení situací při výskytu jedinců vlka s problematickým chováním. Tento Pohotovostní plán by měl zajistit podmínky pro řešení krizových situací v případě výskytu problematického vlka a předpokládá ustavení pohotovostních štábů v každém regionu. Ve spolupráci s příslušnými orgány ochrany přírody Ministerstva životního prostředí (MŽP) následně zajistí vydání povolení, které umožní operativně reagovat v kritických situacích. V pohotovostních štábech budou zastoupeni všichni relevantní účastníci, tj. Agentura ochrany přírody a krajiny ČR (AOPK ČR), orgány ochrany přírody a myslivosti na úrovni krajských úřadů, Českomoravská myslivecká jednota, Policie ČR. Dále, v závislosti na konkrétním místě, kde by měla být řešena situace s problematickým jedincem, budou do štábu přizváni zástupci dotčených obcí, mysliveckých sdružení a odborníci se specializací na danou problematiku. Ministerstvo životního prostředí (MŽP) spolupracuje v těchto otázkách s Ministerstvem zemědělství (MZe) a chovatelskými organizacemi. Pro jednotlivé zemědělce a další zájemce poskytuje MŽP informace a poradenství prostřednictvím Agentury ochrany přírody a krajiny ČR a webové stránky navratvlku.cz (MŽP © 2023).

Ministerstvo životního prostředí (MŽP) připravilo v roce 2020 tzv. managementový plán Program péče o vlka. Tento plán je koncepční a metodický dokument, který shrnuje postupy pro prevenci a řešení konfliktů spojených s návratem vlka do naší krajiny. Jeho cílem je nastavit opatření v hustě osídlené kulturní krajině, která umožní vlkům vytvořit životaschopnou populaci a zároveň minimalizovat škody a konflikty (MŽP © 2020).

7.4 Současný právní status vlka obecného ve vybraných zemích

Vlci neznají státní hranice, a většina smeček na našem území je přeshraničních. Do naší české krajiny tedy pronikají zejména z okolních států, především z Německa, Polska a Slovenska. Jejich výskyt na českém území je z velké části ovlivněn ochranou v rámci legislativy našich sousedních států. Všechny okolní státy jsou členskými státy Evropské unie,

a tedy i signatáři jak Bernské úmluvy, tak CITES, což znamená, že základní právní východiska ochrany vlka obecného jsou stejná jako pro Českou republiku.

7.4.1 Německo

Nejvýznamnějším sousedem pro Českou republiku v kontextu ochrany vlků je Spolková republika Německo, konkrétně pak oblasti Sasko a Bavorsko. V současné době v Sasku nalezneme podstatnou část středoevropské populace vlka obecného, která k nám proniká zejména přes Krušné hory a Krkonoše. S Bavorskem sdílíme některé vlčí smečky v rámci Šumavy a Českého lesa. Vztah Německa k této šelmě tak má přímý vliv na návrat vlků do Čech.

Podle Andreska (2013) je právní úprava ochrany vlka ve Spolkové republice Německo provedena na dvou úrovních. „*Co se týče rozdělení legislativní kompetence v oblasti ochrany přírody a krajiny, článek 74 odst. 1 bod 29 Základního zákona (Grundgesetz; dále GG) ji stanovuje jako dělenou (konkurrierend). To při zohlednění čl. 72 odst. 1 GG znamená, že spolkové země mohou v dané oblasti vydávat vlastní legislativu pouze tehdy, pokud danou oblast neupravuje zákon na spolkové úrovni. Podle čl. 72 odst. 3 GG mohou ovšem spolkové země v oblasti ochrany přírody a krajiny vydávat zákony, ve kterých se od úpravy na spolkové úrovni odlišují – výjimky tvoří obecné zásady ochrany přírody, ochrana mořských přírodních zdrojů a pro tuto práci podstatná druhová ochrana (Artenschutz).*“

„*Na spolkové úrovni je primární normou Zákon o ochraně přírody a krajiny (Gesetz über Naturschutz und Landschaftspflege, obvykle neformálně nazývaný Bundesnaturschutzgesetz, dále BNatSchG)*“ (Andreska, 2013).

Německou odlišností od směrnic stanovených mezinárodními právními předpisy ochrany vlka je celý § 45a BNatSchG, zejména pak jeho 2. odstavec. Evropské právo povoluje výjimku k odstranění pouze u konkrétních jedinců, přičemž musí být toto povolení odůvodněno. Musí být odůvodněno z důvodu zabránění neopodstatněnému odstřelu vlků. V německém právu je možné povolit odstranění více jedinců, k čemuž postačí blízká prostorová a časová souvislost mezi jedinci určité smečky a samotným útokem na hospodářská zvířata (Polák, 2021).

Sasko má svůj zákon o ochraně přírody (*Sächsisches Gesetz über Naturschutz und Landschaftspflege*; dále SächsNatSchG), který se zejména zabývá prevencí a kompenzací škod způsobených velkými šelmami. Stát se v rámci dotačních programů podílí na financování doporučených ochranných opatření, jako jsou elektrické ploty, psi nebo opatření

proti podhrabávání (Andreska D. 2013). K těmto dotačním programům se mohou přihlásit chovatelé a majitelé stád, kteří nemusí být zemědělskými podnikateli. Pokud má majitel více než 50 kusů zvířat, dostává potom 40 € na jedno zvíře jako náhradu za práci navíc (Návrat vlků © 2021).

Bavorsko, podobně jako Sasko, disponuje vlastním zákonem o ochraně přírody nazývaným *Bayerisches Naturschutzgesetz*, ve zkratce nazývaný *BayNatSchG*. Zajímavostí v Bavorsku je, že bavorská vláda vydala v roce 2023 nařízení k odstřelu problematických vlků. Tento postup je podobný tomu, který navrhuje již zmíněný český Pohotovostní plán (Pohotovostní plán pro řešení situací při výskytu problematických jedinců vlka obecného). Nařízení bavorské vlády navíc povoluje výjimku ze zákazů stanovených k ochraně vlka v případech útoků na hospodářská zvířata. Tato výjimka je však aplikována pouze v situacích, kde s ohledem na podmínky daného území není možné použít vhodná opatření k ochraně hospodářských zvířat. Tento přístup se vztahuje zejména na oblasti s vysokohorskými podmínkami v Alpách a byl zvolen s ohledem na specifika pastvy. Nicméně i v těchto situacích je stanovena podmínka využití vždy jiné alternativy než provedení odstřelu vlka. Konkrétní opatření má určit místně příslušný orgán ochrany přírody (Návrat vlků © 2023).

7.4.2 Polsko

Vlk je v Polsku chráněn od roku 1998 na základě Bernské úmluvy a Směrnice o stanovištích (Návrat vlků © 2021). V polské legislativě je ochrana vlka zakotvena v zákoně o ochraně přírody a v nařízení ministra životního prostředí *Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 16 grudnia 2016 r. w sprawie ochrony gatunkowej zwierząt* (dále jako „RwSOGZ“), které bylo vydáno na základě zmocnění čl. 49 *Ustawy o ochronie przyrody* (Polák, 2021).

Podle čl. 52 odst. 1 Ochr. Przyr. ve spojení s § 6 odst. 1 a 2 RwSOGZ je v Polsku, podobně jako v okolních zemích, zakázáno vlka úmyslně zabít, mrzačit či odchytávat, chovat, přepravovat, shromažďovat, držet, jakékoliv rušit, ničit jejich stanoviště apod. Polská úprava je ale ve svých zákazech propracovanější než v okolních zemích, o čemž svědčí např. zákazy ničení nor, míst k hledání potravy, úmyslného bránění jedincům v návratu do stanoviště atd. (Polák, 2021).

Již kolem roku 2010 byl připraven managementový plán/program péče o vlka, ale z administrativních důvodů nebyl schválen. Každý rok se objevují problémoví jedinci, kteří

představují nebezpečí pro člověka, a tak probíhají řízené odstřely, které se pohybují v řádu jednotek jedinců (za poslední tři roky šlo o 5-13 jedinců) (Návrat vlků © 2021).

V Polsku nejsou zavedeny dotace pokrývající náklady na preventivní opatření proti ztrátám na hospodářských zvířatech způsobených vlky. Lze však uzavřít smlouvu s regionálním ředitelstvím GDOŚ (*Generalna Dyrekcja Ochrony Środowiska*), což využívají pouze někteří větší chovatelé, kteří mívají největší ztráty na hospodářských zvířatech. V rámci této smlouvy lze chovatelům poskytnout vybraná preventivní opatření ve formě elektrických ohradníků, pasteveckých psů apod. Tato pomoc je financována ze státního rozpočtu nebo ze speciálních fondů, jako je například Národní fond na ochranu přírody a vodstva (NFOŚiGW). V některých případech mohou potřebné vybavení poskytnout i neziskové organizace, jako je WWF. Nicméně, vícenáklady spojené například s výcvikem pasteveckých psů, platy pastevců, náklady na výstavbu ohradníků a další náklady nejsou chovatelům propláceny (Návrat vlků © 2021).

Pokud chovatelé utrpí škody způsobené vlkem, Polsko poskytne odškodnění ze státního rozpočtu, které pokryje 100 % tržní hodnoty hospodářských zvířat, stejně jako náklady spojené s kafilerií a škody na pasteveckých psech. Chovatelé nejsou povinni splňovat žádné minimální požadavky na preventivní opatření pro uplatnění nároku na náhradu škod. Avšak nárok nelze uplatnit, pokud škody vznikly na státních pozemcích nebo na nehlídaných hospodářských zvířatech, a to od soumraku do úsvitu, nebo pokud chovatel odmítl preventivní opatření poskytnovaná státem na základě smlouvy s GDOŚ (Návrat vlků © 2021).

7.4.3 Slovensko

Slovensko se, podobně jako výše uvedené země, řídí Bernskou úmluvou a Směrnicemi o stanovištích, což znamená, že vlk je přísně chráněným druhem. To však neplatilo do roku 2020, kdy mělo Slovensko vyjednanou výjimku v evropské legislativě a nemělo tak povinnost zavést pro vlka zvláštní právní ochranu. Každý rok byl v určených regionech povolen řízený odlov vlků s nastavenými maximálními kvótami zastřelených jedinců v termínu 2,5 měsíce (listopad-leden). Od roku 2021 však na základě politického rozhodnutí byla uzákoněna celoroční ochrana vlků, a tedy i zákaz lovu. V roce 2015 byl na Slovensku vytvořen managementový plán pro vlky (Program starostlivosti o vlka dravého na Slovensku), avšak kvůli neshodě mezi ochránci přírody a myslivci dosud nebyl aktualizován v souladu s novým nařízením o zákazu lovu vlků (Návrat vlků © 2021).

Co se týče dotací na preventivní opatření pro ochranu stád proti útokům vlků, zatím stát tyto dotace neposkytuje. Chovatelé si musí veškerá opatření zajistit sami na své náklady. Jedinou možností, jak získat dotace na preventivní opatření, jsou projekty LIFE (Návrat vlků © 2021).

Stát poskytuje 100% odškodnění za škody na hospodářských zvířatech způsobené vlkem, včetně usmrčených a zraněných hospodářských zvířat a pasteveckých psů podle stanovených tabulek, nákladů na kafilerii a škod na majetku způsobených útokem vlka. Škoda musí být nahlášena do 48 hodin od jejího zjištění. Náhrada za ušlý zisk není poskytována (Návrat vlků © 2021).

7.4.4 Rakousko

Managementová opatření týkající se vlka v Rakousku se řeší na úrovni spolkových zemí, jichž je celkem devět. V pěti z těchto zemí nebyla dosud zavedena žádná opatření k ochraně stád před útoky vlků a neposkytují žádnou podporu pro jejich implementaci. Statistiky z roku 2019 uvádějí existenci tří vlčích smeček. Ochrana vlka jako druhu se liší v závislosti na konkrétní spolkové zemi – buď je upravena mysliveckým zákonem nebo zákonem o ochraně přírody. V některých zemích doplňují myslivecká pravidla předpisy na ochranu přírody, které implementují Směrnici o stanovištích. Ve spolkové zemi Vídeň vlk vůbec není zahrnut v mysliveckém zákoně a je chráněn pouze zákonem o ochraně přírody (Návrat vlků © 2021).

Pouze čtyři z devíti spolkových zemí hradí preventivní opatření na ochranu stád před vlčími útoky. Dolní Rakousko dotuje od roku 2019 pořízení ohradníků proti vlkům ve výši 50 %. Ohradníky také platí Vorarlbersko, a to až do výše 2000 €, s omezením délky na maximálně 200 m na jednu pastvinu (tedy pravděpodobně ve formě košárů). Zdroj napětí pro ohradníky je hrazen do maximální výše 250 €. Tyrolsko poskytuje 8 sad první pomoci, což je jediné opatření, které nabízí chovatelům (Návrat vlků © 2021).

Nejlépe zorganizovaný systém mezi rakouskými zeměmi patrně nalezneme ve spolkové zemi Salzburg. Od ledna roku 2020, v případě zaznamenaného vlčího útoku během posledních 12 měsíců, dotuje zdejší vláda hospodáře nákupem ohradníků ve výši 80 % jejich pořizovací ceny, avšak maximálně do výše 3000 €. Kromě toho nabízí čtyři sady "první pomoci" obsahující elektrické ohradníky. Dále podporuje nákup pasteveckých psů. Pro stáda s počtem do 200 kusů ovcí jsou k dispozici dva psi, jejichž nákup je hrazen 80 % z jejich ceny. Maximální cena za jednoho psa však nesmí přesáhnout 1600 €. Pro stáda s více než 200 kusy ovcí je možné získat dalšího pasteveckého psa pro každých dalších 100 kusů ovcí, přičemž

platí stejné podmínky dotace. Tato podpora je dostupná i pro jiná hospodářská zvířata, ale musí být prokázána jejich vhodnost pro hlídání pasteveckými psy. Spolková země Salzburg rovněž poskytuje náhrady za škody, avšak ty jsou vypláceny za splnění určitých podmínek a v souladu s doporučenými preventivními opatřeními (Návrat vlků © 2021).

Stejně jako preventivní opatření, i náhrady škod se v Rakousku řeší na úrovni jednotlivých spolkových zemí. Na příkladu spolkové země Salzburg uvádíme výtah ze „Směrnice pro poskytování náhrad škod a podporu preventivních opatření ke zmírnění či předcházení škod způsobených vlkem, bobrem, vydrou“: zde je stanovena maximální finanční hranice pro hospodáře za rok (10 000 €), a tato možnost náhrady je dostupná pouze pro malé a střední podniky. Hodnota škody se počítá úředně na základě „výpočtového schématu“, který není součástí samotné směrnice. Maximální hodnota jednoho zvířete je 2 000 €. Náhrada škody zahrnuje 100 % přímých i nepřímých nákladů. Vlastník je však povinen mít zvířata v chovu v souladu se zákonem o ochraně zvířat a hygienickými předpisy. Vlastník, který obdržel náhradu škody, musí do jednoho roku zavést preventivní opatření proti útokům vlka (Návrat vlků © 2021).

7.4.5 Švýcarsko

Švýcarsko není členem EU, avšak vlci jsou zde chráněni na základě Bernské úmluvy, a proto je není možné rušit, chytat ani zabíjet. Také není povoleno obchodovat s vlky nebo narušovat jejich prostředí, kde vychovávají mláďata (Návrat vlků © 2021).

V celém Švýcarsku jsou doporučovány a financovány ze zemědělských dotací nebo z rozpočtu ochrany přírody jako preventivní opatření dva druhy ohradníků. Tyto dotace se týkají zemědělských podniků s 10 až 10 000 kusy ovcí na ploše 1–20 ha a financují se z 80 %. Navíc se také financují práce navíc, které vznikají stavbou a přesunem ohradníků, často vykonávané zástupci civilní vojenské služby. Budování nočních košů se nepovažuje za „práci navíc“, je to opatření, které by pastevec měl provádět běžně v rámci své práce (Návrat vlků © 2021).

Švýcaři dále podporují náklady na pastevecké psy jako součást preventivních opatření. Doporučované jsou dvě rasy: maremmsko-abruzzský pastevecký pes a pyrenejský horský pes, které jsou dodávány zemědělcům prostřednictvím Spolku ochrany stád a jejich distribuce je organizována v rámci speciálního státního programu. Tyto psy mohou vychovávat pouze kvalifikovaní trenéři a zkušení majitelé pasteveckých psů. Chov psů, jejich výchova a související práce jsou dotovány státem. Zemědělci si je mohou pořídit po dosažení věku 1,5 roku a po absolvování zkoušky způsobilosti. Cena psa je dotována částkou 1140 € a každý

měsíc zemědělec dostává 95 € na provoz psa (zahrnující krmení a základní veterinární péči). V případě výraznějších zdravotních problémů psa stát hradí 80 % nákladů majitele. Dotována je také práce spojená s přítomností psa na alpské pastvině, kde majitel stáda dostává 475 € za letní sezónu, pokud není přítomen pastevec. Samotní majitelé stád musí absolvovat jednodenní kurz teorie zacházení s pasteveckými psy, aby je mohli vůbec pořídit. Po pořízení psa musí do jednoho roku absolvovat další, tentokrát praktický kurz, a to s každým psem zvlášť (Návrat vlků © 2021).

Dalším zajímavým preventivním opatřením proti vlkům ve Švýcarsku je role pastevece, který během sezóny dostává pevný plat ve výši 125 až 170 € za den. Pokud je na pastvině přítomen pastevecký pes, je plat vyšší, protože pastýř přebírá odpovědnost i za něj. Od roku 2009 je také financován program na školení pastevců, který zahrnuje 10 teoretických dnů, 3 týdny praxe na farmě v zimě a 12 týdnů na farmě nebo pastvině v létě (Návrat vlků © 2021).

Ve Švýcarsku se kompenzace za škody způsobené vlkem řeší tak, že 80 % náhrady hradí stát a zbývajících 20 % hradí kanton (Návrat vlků © 2021).

8 Pohled evropských mysliveckých organizací na velké šelmy

Měl jsem tu čest účastnit se mezinárodní konference Evropské federace pro lov a ochranu přírody (FACE), která se konala na České zemědělské univerzitě ve středu 27. 9. 2023. Evropští myslivci zde jednali o ochraně velkých šelem a došli k závěru, že bez možnosti regulace populací velkých šelem nás čekají problémy. Podle jejich názoru absolutní ochrana velkých šelem paradoxně škodí právě těmto šelmám. Tento přístup totiž má za následek ztrátu ostražitosti a plachosti divokých zvířat, která pak začínají vyhledávat oblasti s lidskými sídly, což zvyšuje riziko konfliktů a škod.

Generální tajemník Evropské federace pro lov a ochranu přírody (FACE), David Scallan, zde zmínil, že v řadě zemí existoval nedávno funkční systém managementu velkých šelem, který umožňoval lovení těchto šelem a zároveň udržoval prosperující populace.

Níže uvedené závěry vycházejí ze sdělení zástupců zúčastněných zemí na konferenci. Informace byly získány z prezentací i ústních vystoupení, které se týkaly vlka.

8.1 Švédsko

Podle Ligné (2023) již neexistuje nic takového jako skandinávský vlk. Podle analýzy DNA byl poslední skandinávský vlk uloven v 60. letech minulého století. Vlci na území Švédska jsou zvířata, jejichž genetický původ sahá až k ruské vlčí populaci.

Jedním z míst ve Švédsku, kde dochází k konfliktům s vlky, je chov sobů. Tito sobi jsou chováni na rozsáhlých pastvinách, které není možné běžnými prostředky, jako jsou elektrické ohradníky, před vlky ochránit. Podle Ligného není problém pouze v tom, že vlci uloví nějakého soba, ale také v tom, že ostatní sobi se rozutečou. Pastevci pak musí složitě shánět stádo zpět dohromady.

V současnosti ve Švédsku žije přibližně 450 vlků. Každý rok dochází ke ztrátám. Asi 30 % zemřelých vlků je výsledkem srážek s vozidly, dalších přibližně 35 % je legálně zabitých při lovu a zhruba 35 % padne za oběť nelegálnímu lovu. Podle posledních údajů mají vlci, kteří opustí smečku ve věku jednoho roku, více než šedesátiprocentní mortalitu.

Podle švédských myslivců má příliš velká populace vlků dopad i na populaci volně žijících losů. Losi se zdají být ohroženým druhem, neboť asi 70 % losích mláďat se stane obětí vlků. Pro zachování zdravé populace losů je vnímán vlk jako problém.

David Ligné také zmiňoval, že vlci napadají a zraňují lovecké psy. Proto se vyvíjejí ochranné vesty pro lovecké psy a mění se legislativa. Podle Davida Ligného je ve Švédsku možné legálně zastřelit vlka, pokud napadl loveckého psa. Švédsko patří mezi evropské země,

kteře umožňují lov vlků, nicméně problémem je pomalý proces vydávání licencí k lovu. Často se stává, že vlci opustí problematické oblasti dřívě, než jsou licence vydány.

8.2 Španělsko

Odhaduje se, že ve Španělsku žije mezi 2300 až 3250 vlků. Gallardo (2023), který přednášel o situaci ve Španělsku, připomněl, že v období mezi lety 2004 a 2021 probíhaly ve Španělsku dva režimy ochrany vlka. Na sever od řeky Douro, která protéká od východu k západu Španělska, je lov vlků povolen, naopak na jihu od této řeky je lov zakázán. Asi 80 % populace španělských vlků žije na sever od řeky. V roce 2019, kdy byl lov vlků ještě dovolen, bylo zaznamenáno 450 útoků. Na jihu řeky žije zhruba 20 % vlčí populace, ale v roce 2019 zde bylo hlášeno 2 130 útoků. Španělsko disponuje velkými farmami, kde se chová rozsáhlé stádo dobytka.

V roce 2021 zařadila španělská vláda vlka mezi zvláště chráněné živočichy. Podle Gallarda lze jednoznačně konstatovat, že navrácení vlka do španělské přírody bylo úspěšné. Společnost každoročně utrácí 3,5 milionu eur na náhrady škod a 4 miliony eur na prevenci útoků vlků. Podle jeho názoru čísla jasně ukazují, že regulace populace vlků lovem je nezbytná. Nyní, s nástupem nové vlády, byl ve Španělsku lov vlků obnoven.

8.3 Německo

Meinecke (2023) z Německého mysliveckého svazu poznamenal, že v roce 2021 mělo Německo 161 smeček vlků, 43 páry a 21 teritorií. Genetický výzkum naznačuje, že populace vlků v Německu zahrnuje jedince jak z oblasti západního Polska, tak z oblastí Alp, Balkánu a Karpat. Případy hybridizace se psy jsou v Německu minimální. Vyšší hustota vlčí populace však nutí vlky pronikat i do oblastí, které pro ně nejsou ideální. Rozsáhlá síť silnic rovněž znamená zvýšené riziko srážek s vozidly, což je nejčastější příčinou úmrtí vlků v Německu.

S nárůstem populace vlků se zvyšuje i počet hlášených škod na hospodářských zvířatech. V roce 2022 bylo nahlášeno přes 4000 útoků, které si vyžádaly téměř 1000 mrtvých zvířat. Jednotlivé spolkové země Německa poskytují chovatelům dotace na stavbu ohrad, avšak podle Ernsta-Dietera Meineckeho jsou zdroje v Dolním Sasku téměř vyčerpány a žádostí je mnoho. Tento systém se jeví jako obtížně udržitelný. Existuje dokonce možnost, že v některých regionech bude do budoucna povolena regulace populace vlků prostřednictvím odlovu. V Dolním Sasku se podařilo prosadit pravidlo, že záměr odlovu vlka musí být oznámen deset dní předem.

8.4 Česko

Podle Ježek (2023) je v České republice podobný vývoj jako v okolních státech a k poslednímu monitoringu je v ČR 24 vlčích teritorií. Stabilní smečka vlků je i ve vnitrozemí.

S rostoucím počtem vlků stoupá i počet útoků na hospodářská zvířata. V roce 2022 se podle Ježka zaznamenalo 263 ataků, při kterých zahynulo 691 kusů zvířat, převážně ovcí. V roce 2022 činily vyplacené škody způsobené vlky přibližně 400 tisíc eur.

Nejen doprava, ale i nelegální lov přispívá k úhynů vlků. Podle Ježka to má negativní dopad na veřejnou debatu o správném přístupu k vlkům, a navíc společnost spojuje nelegální lov s myslivci.

V Česku je za problematiku vlků zodpovědné Ministerstvo životního prostředí, které v roce 2020 vydalo Program péče o vlka. Ministerstvo také poskytuje dotace na ochranu stád před vlky formou oplocení, či na ovčácké psy.

V květnu 2023 zveřejnilo MŽP společně s MZe tzv. pohotovostní plán, který řeší, co s problematickými vlky, jak je rušit, odrazovat až odstraňovat z populace. Pokud je potřeba vlka odstranit, můžou takový krok provést pouze myslivci.

9 Lov vlka mimo evropské země ve vybraných státech

9.1 Rusko

Podle článku 38 federálního zákona ze dne 24. července 2009 „O myslivosti a ochraně loveckých zdrojů Ruské federace“ byl Ministerstvem přírodních zdrojů a životního prostředí Ruské federace schválen lov vlků tak, že je možné odlovit až 95 % populace. Maximálně se však může ulovit 0,5 jedince na 1000 ha.

9.2 USA

V polovině dvacátého století byli vlci v USA už téměř vyhubeni. Jen malý počet vlků přežíval v severní Minnesotě. Poté, co byli vlci v roce 1973 zařazeni na seznam ohrožených druhů, se populace vlků v severní Minnesotě zvýšila a do začátku tisíciletí se stabilizovala (Oliynyk, 2023). V roce 2011 americký Kongres schválil v důsledku úspor vyjmutí vlka obecného ze zákona na ochranu ohrožených druhů. Bylo to poprvé za čtyřicet let historie ochrany přírody v USA, kdy se na nějaký chráněný druh přestal vztahovat zákon na ochranu ohrožených druhů. Tato změna se týkala vlků ve státech Montana, Idaho, Utah, Washington a Oregon, kde vlci přišli o federální ochranu a jejich osud přešel do kompetence jednotlivých států (Hanse, 2011). Od roku 2012 byl lov vlků tedy znovu povolen, avšak v prosinci roku 2014 byl na základě žaloby ochránců přírody soudním rozhodnutím opět zastaven (Oliynyk, 2023).

Co se týká metodiky lovu, tak podle Stark et Erb (2012) byl v roce 2012 v Minnesotě zaveden lov a odchyt vlků na základě licence, která byly pro velký zájem nabízené formou losu. Sezóna lovu vlků byla rozdělena do tří částí: na ranou loveckou sezónu, která se shodovala s obdobím lovu jelenů (od 9. do 24. listopadu), pozdní loveckou sezónu a souběžnou pozdní sezónu odchytu (od 30. listopadu do 31. ledna). Oblast výskytu vlků byla rozdělena do tří zón na severovýchodní část, východní část a severozápadní část střední Minnesoty. Byl stanoven celkový cílový odlov 220 vlků, aby se omezil potencionální odlov vlků v průběhu sezóny. Nejdříve byl stanoven počet kusů k odlovu jen pro ranou loveckou sezónu. Každá ze tří zón měla nezávislý cílový odlov na začátku a na konci sezóny. Pro východní část zóny to bylo 10 vlků, zde byl lov povolen pouze dva dny (9. a 10. listopadu), pro severovýchodní část 56 vlků (pro ranou sezónu 33 vlků), a pro severozápadní část 145 vlků (pro ranou sezónu 73 vlků). Lovci byli povinni registrovat ulovené vlky do 22:00 hodin v den odlovu a museli také povinně sledovat průběh lovu, zda není oznámeno ukončení lovecké sezóny, která se ukončovala dosažením cílového odlovu v dané oblasti nebo sezóně.

Úspěšní lovci byli také povinni předvést ulovené vlky k označení, k odběru biologických vzorků a oznámit polohu odlovu, aby bylo možné charakterizovat demografické údaje vlků.

Dle Cole (2012) bylo v období od 1. dubna 2011 do 1. dubna 2012 jen v Idahu zabito minimálně 721 vlků, tedy 59 procent veškeré vlčí populace. Toto číslo přitom uvádí pouze oficiálně zdokumentované případy vlčí mortality; lze předpokládat, že počet vlků zastřelených v důsledku ilegálního lovu (16 oficiálně doložených případů) bylo ve skutečnosti mnohem vyšší.

Od prosince 2020 byl vlk opět vyňat ze seznamu chráněných amerických šelem. Rozhodla o tom už po prohraných prezidentských volbách administrativa Donalda Trumpa. Kompetence, které se týkaly regulace vlčí populace, se opět přesunuly z federální úrovně na jednotlivé státy. V únoru roku 2021 už wisconsinské ministerstvo přírodních zdrojů vybralo oblasti a rozdělilo lovecké kvóty pro nadcházející zimní loveckou sezonu: 119 vlků mohli ulovit lovci, 89 kusů Indiáni kmene Odžibvejů. O přidělení povolení k lovu pro velký zájem opět rozhodoval los. Zájemců bylo 27 tisíc a zápisné do loterie bylo deset dolarů. Vylosovaných lovců bylo nakonec 2380, kteří museli navíc úřadu doplatit 49 dolarů za zastřelení jednoho vlka. Licenci si nakonec koupilo 1547 lovců. Na jednoho vlka k odstřelu tak připadlo 13 lovců. Ze získaných peněz měli být odškodněni farmáři, kterým vlci poškodili stáda (Kratochvíl, 2021).

V kontinentálních 48 státech USA, s výjimkou Aljašky, žije odhadem přibližně šest tisíc vlků podle údajů poskytnutých US Fish and Wildlife Service. Největší populace vlků se nachází v okolí Velkých jezer. V samotné Aljašce pak žije od sedmi do jedenácti tisíc jedinců, a jejich počet je pravidelně regulován lovci. Ročně je v této nejsevernější oblasti Spojených států odstřeleno přibližně 1200 vlků (Kratochvíl, 2021).

10 Výsledné hodnocení

Veškeré výše uvedené získané informace byly hodnoceny s cílem zodpovědět otázky na analyzování metodických přístupů k soužití s velkými predátory se zaměřením na vlka obecného. Výsledkem má být výstup s vyslovením vlastního názoru na trvale udržitelný a společensky akceptovatelný přístup k soužití s vlkem a ostatními velkými predátory v naší kulturní krajině.

Rešerše vědeckých prací a právních norem dokumentujících a upravujících přístup k vlkovi obecnému (*Canis lupus*) a jeho poddruhům v kulturním světě odhalila, že všechny poznatky z výzkumů, třeba i z odlišných oblastí, než je kulturní střední Evropa, nejsou obecně přenositelné a v některých tématech může být situace odlišná. Dnes však již víme, že návrat velkých šelem do krajiny je v zájmu přírody, a proto většina vyspělých států vlka legislativně chrání a spolupracuje s okolními státy.

Počet vlků za poslední desetiletí roste. Přibývá útoků na hospodářská zvířata a existují i teoretické možnosti útoků na člověka. Do budoucna je tedy třeba nejen stále iniciovat diskuzi a další výzkumy, nejlépe ve vzájemné spolupráci myslivců, vědců, lesníků, státních úřadů odpovědných za ochranu přírody a ekologických organizací, ale také určit metodiku rychlého zásahu proti problematickým jedincům nebo celým smečkám, což se také děje (viz Pohotovostní plán). Podle mého názoru je ale také potřeba určit metodiku zásahu v případě zvýšení počtu jedinců vlka nad únosnou mez v kulturních oblastech, kde by potřeby vlků nepřiměřeně zasahovaly do života lidí. V takovém případě by lidé měli co nejvěrněji simulovat konkurenty v přírodě a lovit mladé a nahraditelné jedince.

11 Diskuze

11.1 Význam velkých šelem v přírodě

Za posledních 50 let byly publikovány desítky studií, které se detailně zabývaly problematikou potravních sítí a trofických kaskád. Na základě přibývajících studií a důkazů, postupně mezi vědci převládl názor, že regulace predátory a z ní vyplývající existence trofické kaskády je všudypřítomná v terestrických i vodních ekosystémech a zásadně se podílí na jejich formování (Terborgh et Estes, 2010). Schopnost predátorů regulovat býložravce je značná. V oblastech bez trvalého výskytu velkých šelem dosahují jelenovití téměř šestkrát vyššího počtu než v oblastech, kde tyto šelmy žijí (Ripple et Beschta, 2012). Nejvýznamnější přínos návratu vlků spočívá ve změně chování kopytníků. Tato zvěř už si v přítomnosti vlka nemůže dovolit trávit dlouhý čas v lokalitách s vysokým rizikem predace a musí se častěji přemísťovat (Beschta et Ripple, 2012).

Velké šelmy jsou v Evropě původními druhy, které se nacházejí na vrcholu potravního řetězce. Svým působením ovlivňují nejen samotnou kořist, ale také nepřímo nejnižší trofické úrovně – rostlinnou vegetaci (Terborgh et Estes, 2010). Již v roce 1960 vědci publikovali teorii, že konzumace mladých stromků býložravci není tak intenzivní kvůli regulaci jejich populace predátory (Hairston et al., 1960). Zároveň ale mohou být ovlivňovány i šelmy díky nižší početnosti jejich býložravé kořisti vlivem nedostatku rostlinných zdrojů, přičemž oba procesy mohou v přírodě probíhat současně (Kutal, 2013). Velké šelmy tedy nesporně zasahují jako masožravci do populací divokých kopytníků, redukují jejich počty a tím přispívají k rovnováze mezi býložravci a lesní vegetací (Mech et Boitani, 2003). V současné době se počet kopytníků v celé Evropě výrazně zvýšil (Apollonio et al., 2010), a to zejména v souvislosti s tzv. „zelenou revolucí“, která započala v 60. a 70. letech minulého století, kdy byla zavedena průmyslová zemědělská výroba pomocí používání moderních technologických postupů, pesticidů a hnojiv. Důsledkem toho bylo zvýšení hektarových výnosů a změna struktury pěstovaných plodin. Tím byly vytvořeny vhodné životní podmínky pro veškerou spárkatou zvěř (Hanzal, 2023). Od roku 1966 do roku 2010 vzrostly počty srnců o 172 %, jelenů o 265 % a prasat divokých dokonce o 2910 % (jejich růst je exponenciální). Počty stoupají i u druhů introdukovaných do naší fauny: daňků (701 %), muflonů (670 %) a jelenů sika (2910 %) (Anděra et Gaisler, 2012). Vlivem vysokého počtu kopytníků dochází k nadměrnému spásání vegetace, čímž se ničí přirozená struktura biotopů. To ovlivňuje nejen ptactvo (Gill et Fuller, 2007), ale také klesá počet i diverzita lesních druhů bezobratlých

živočichů (Allombert et al., 2005). Nadměrné spásání navíc mění strukturu vegetace a snižuje se množství lesních bylin, včetně vzácných druhů (Stockton et al., 2005).

V redukci býložravců šelmami záleží především na klimatických podmínkách. Výzkum, který probíhal v Bělověžském pralese v severovýchodním Polsku, ukázal, že predace velkých šelem na populace kopytníků má největší dopad v chladných, méně produktivních letech, kdy je jejich populační hustota nejnižší. V teplých, a tedy v produktivních obdobích, kdy je početnost kopytníků nejvyšší, je celkový predanční efekt malý a regulace neprobíhá dostatečně (Jędrzejewski et Jędrzejewska, 2005). Podobný výzkum byl proveden i ve 72 oblastech napříč Evropou s výskytem srnce obecného. Tato studie potvrdila výše uvedený výzkum v Bělověžském pralese z roku 2005 (Melis et al., 2009). V České republice má srnčí zvěř velmi příznivé podmínky. Její početnost je vysoká a velké šelmy v současnosti nemají na její regulaci velký vliv. Výskyt vlka i rysa tak nevyklučuje aktivní provozování myslivosti (Kutal, 2013).

Ústav pro výzkum lesních ekosystémů (IFER) ve svém výzkumu poukázal na to, že v roce 2005 bylo poškozeno okusem 44 % všech mladých stromů a více než 60 % listnáčů, což byl ve srovnání s rokem 2000 nárůst o 48 % (Černý et al., 2007). Ke škodám v lesích je však třeba podotknout, že početnost spárkaté zvěře se zvýšila vlivem „zelené revoluce“ a zároveň koncem 90. let došlo k masovému rozšíření pastvy skotu, ohrazení pastvin elektrickými ohradníky a znemožnění přístupu zvěře na pastviny (Hanzal, 2024). Díky tomu jsou ohroženy nejen zájmy vlastníků, kteří musí vynakládat značné finanční prostředky na ochranu lesa, ale také přírodní rezervace, které si zachovaly přírodě blízké druhové složení a kde nedochází k přirozené regeneraci druhů zastoupených v mateřském porostu kvůli intenzivnímu okusu (Kutal, 2013). Přítomnost velkých predátorů ovlivňuje ekosystém nejen přímým snižováním početnosti své kořisti, ale i samotnou přítomností, která nutí jejich kořist k obezřetnosti a pohybu. Tímto způsobem ovlivňují kaskádovitě nižší trofické úrovně (Ripple et Beschta, 2004). Na druhou stranu dlouhodobý spor mezi vlastníky hospodářských lesů, kterým přemnožená zvěř způsobuje škody na porostech, a myslivci, kteří nejsou schopni regulovat stavy zvěře, se nevyřeší jen přítomností či nepřítomností velkých predátorů. Podle rozsáhlé rešerše ovlivňují množství škod minimálně stejně i lesníci (Kuijper, 2011). Podstatná je především velikost holosečí a druhové složení lesů (Kutal, 2013). V hospodářských lesích střední Evropy nelze vliv velkých šelem na obnovu lesa přeceňovat, avšak není možné jej vyloučit ze všech faktorů ovlivňující prostředí. Výzkumy naznačují, že i v hospodářsky využívaných lesích mohou být velké šelmy prospěšné lesníkům (Kutal, 2013). Jedním z příkladů predátorského vlivu vlků na zvěř je zjištění z území Slovenska, kde byly

zaznamenány významné rozdíly v míře poškození lesa mezi jednotlivými regiony. Zatímco v Nitranském kraji dosahovalo poškození zmlazení v průměru 75 %, v Prešovském a Košickém kraji to bylo pouze 7–9 %. Tyto rozdíly jsou spojovány s predačním účinkem vlků, kteří se trvale vyskytují na východě Slovenska, zatímco v Nitranském kraji chybí (Find'ó et al., 2011).

Velké šelmy mohou rovněž přispívat k zvýšení biodiverzity prostřednictvím zbytků po ulovené kořisti. Výzkum provedený v Bělověžském pralese odhalil, že pozůstatky těl kořisti představují klíčový zdroj potravy pro 36 druhů malých a středně velkých savců a ptáků (Selva et al., 2005).

11.2 Vliv vlka na regulaci malých šelem

Dlouhodobý výzkum probíhající od roku 1828 do 1910 ve Švédsku odhalil, že existují dva hlavní faktory ovlivňující početnost lišek. Prvním z nich je využívání zemědělské půdy, což zvýšilo dostupnost potravy pro lišky tím, že se zvýšil počet malých hlodavců, které loví. Druhým faktorem je úbytek vrcholových predátorů, jako jsou vlci a rysy, kteří mají schopnost regulovat populaci malých šelem prostřednictvím predace (Elmhagen et Rushton, 2007). Podle výzkumu provedeného na Slovensku je známo, že tlak ze strany vlků na populaci lišek a toulavých psů je výrazný (Voskár, 1993). Podobné studie byly také provedeny v USA, kde přítomnost vlků vedla ke snížení populace kojotů, zatímco tam, kde vlci chyběli, se populace kojotů zvýšila (Mech et Boitani, 2003). Nicméně se zdá, že návrat vrcholových predátorů nezajistí dostatečnou redukci mezopredátorů. Ti totiž profitují z vysoké dostupnosti potravních zdrojů v důsledku antropogenní činnosti (Pasanen-Mortensen et al., 2017).

11.3 Vliv velkých šelem na myslivecké hospodaření

Šelmy (vlk štváním, rys číháním a útokem ze zálohy) loví nejčastěji zvířata, která jsou slabá, mladá, příliš stará, nemocná nebo mají horší smyslové schopnosti. Odstranění těchto jedinců s podprůměrnou kondicí z populace je základním předpokladem úspěšného chovu srnčí zvěře a klíčem k produkci kvalitních trofejí (Koubek et Červený, 2003).

Při výzkumu v polských Karpatech byly analyzovány pozůstatky kořisti vlků. Zjistilo se, že významnou část tvořili kolouši s nízkou tělesnou kondicí. V zimě a na jaře byli loveni především mladí jeleni oproti laním, což korespondovalo s jejich menší tukovou zásobou, a tedy s horší fyzickou kondicí ve srovnání s laněmi (Šmietana, 2005).

Na Slovensku byla zaznamenána významná míra predace vlků na zraněné nebo jinak zdravotně postižené kořisti (65 %). V oblastech, kde trvale žili vlci, byli navíc jeleni o

10–12 % méně promořeni plicními parazity. Z těchto oblastí pocházelo přibližně 80 % tzv. zlatých jeleních trofejí (Voskár, 1993).

Pokud jde o dnes velmi aktuální klasický mor prasat, ze studie provedené na Slovensku víme, že se v oblastech s trvalým výskytem vlků objevilo pouhých 7 % případů tohoto závažného onemocnění. Nositeli nákazy jsou v 95 % selata a lončáci do 1,5 roku věku, kteří jsou nejčastější kořistí vlků. Bez přítomnosti vlka nemá prase divoké přirozeného nepřítele. V území, které bylo trvale obývané vlky, se mor do dalších oblastí nešířil, protože konzumací nakaženého kusu včas zaniklo ohnisko nákazy (Find'ò, 2002).

Z výzkumu z několika oblastí evropské části Ruska víme, že z období, kdy byli vlci loveni, se desetinásobně zvýšil úhyn losů na nemoci a jejich počet klesl. Zatímco v období, kdy byl lov vlků zastaven, zvedl se podíl kořisti zabité vlky šestkrát; počet losů uhynulých v důsledku nemoci však klesl na minimum (Filonov, 1980). Díky vysokému predáčnickému tlaku na lišky se vlci považují za jeden z hlavních přirozených regulátorů vztekliny (Voskár, 1993). Funkce velkých šelem tedy není jen selektivní, ale také sanitární.

Velká část myslivecké komunity tvrdí, že pokud se vlci nebudou ohospodařovat odstřelem, tak se přemnoží. Odpovědí je, že vlci žijí ve smečkách a jsou přísně teritoriální. Ve smečce se rozmnožuje zpravidla jen vůdčí, tzv. rodičovský pár (Mech et Boitani, 2003). Naopak vlci se mohou více rozmnožit, pokud je jejich ohospodařování neodborné a odloví se vůdčí pár. Následkem toho je chaos ve smečce, a pokud se včas neustaví nová hierarchie, tak do reprodukce vstupují samice, které by se běžně nerozmnožovaly (Voskár, 1993).

Část myslivců bere vlky jako součást přírody, ale dokážou je tolerovat jen v prostorově omezených rezervacích nebo v národních parcích. Vlka však nelze izolovat, protože bez propojení s dalšími oblastmi není možné zachovat, byť jen zbytkové populace velkých šelem (Linnell et al., 2001).

Často zmiňované škody na mufloní zvěři jsou dány tím, že se jedná o populaci, která má v genomu výraznou proporcii domestikovaných genů (Chessa et al., 2009). Zjednodušeně řečeno, nejedná se o biologický druh, ale o ferální ovci původem ze Středomoří (Vigne, 1992). Proto mufloní zvěř nemá chování divokého zvířete, ani optimální adaptaci na místní přírodní podmínky.

Na druhou stranu vlci například působí škody na starších a trofejových jelenech, kteří jsou si vědomi své síly, bezhlavě neutíkají a útočícím vlkům se staví na odpor. Pokud jde o útok jednoho či dvou vlků, možná by jelen měl šanci se ubránit, ale v případě útoku větší smečky je pro napadeného jelena přežití často nemožné (Lehocký, 2023). V poslední době docházelo také k útokům vlků na chovy muflonů, na farmové chovy daňků a na lovecké psy

při naháňkách. Myslivci zdůrazňují, že uživatelé honiteb musí nést náklady na provoz, platit nájemné a řešit škody způsobené zvěří. V případě správy honiteb je také nezbytné udržovat odborný personál, což se finančně promítá vysokými náklady. Škody způsobené na zvěři tak dosahují vysokých částek.

Často se objevují otázky, proč jsou někteří vlci krotcí, a zda se nejedná o křížence nebo jedince odchované a následně vypuštěné do volné přírody. Nicméně pro toto tvrzení neexistuje žádný konkrétní důkaz. Ve všech střeoevropských státech se zkoumají vzorky vlčí DNA a výsledky těchto analýz by rychle odhalily takové praktiky. Co se kříženců týká, na území České republiky byl za celou dobu, co se DNA analyzuje, zjištěn jediný případ (Koubek, 2023).

11.4 Pohotovostní plán pro řešení situací při výskytu jedinců vlka s problematickým chováním

Ministerstvo životního prostředí (MŽP) spolu s Ministerstvem zemědělství (MZe) vydala dne 19. května 2023 tzv. Pohotovostní plán pro řešení situací při výskytu vlků s problematickým chováním. Tento plán předpokládá ustavení pohotovostních štábů v každém regionu. Ve spolupráci s příslušnými orgány ochrany přírody zajistí MŽP vydání povolení, které umožní operativní reakci v kritických situacích.

Obecně platí, že pokud Agentura ochrany přírody a krajiny ČR (AOPK ČR) vyhodnotí stav jako situaci vyžadující pozornost (stupeň II. a III. podle tabulky č. 1 Pohotovostního plánu), pohotovostní štáb zahájí svoji činnost. Štáb připraví plán opatření pro konkrétní situaci a konkrétní problematické jedince a ve spolupráci s relevantními orgány a subjekty dohodne realizaci nezbytných opatření v souladu s legislativou.

Prvním krokem vždy bude vyhodnocení aktuální situace, interpretace dat z monitoringu vlka v dané oblasti a analýza příčin chování vlků. To zahrnuje i vyhodnocení zabezpečení stád a srovnání genetických vzorků sebraných při útocích vlků na hospodářská zvířata.

Následně se členové štábu dohodnou na krocích a opatřeních nezbytných v závislosti na kategorii situace. Mezi první kroky patří identifikace příčin chování potenciálně problematických jedinců, včetně jejich případného odchytu a telemetrického sledování pohybu. Odstranění problematických jedinců z přírody bude vždy až poslední možností. (Návrat vlků © 2023).

12 Závěr

Cílem této práce bylo provést rešerši vědeckých prací a právních norem dokumentujících a upravujících přístup k vlkovi obecnému a jeho poddruhům v kulturním světě. Dle získaných dat navrhnout přístup k soužití s vlkem obecným v podmínkách České republiky.

Historicky byly vztahy mezi lidmi a vlky často poznamenány konflikty, které vyplývaly ze změny přírodního prostředí, z obav z útoků na domácí zvířata, z konkurence o území, loveckého teritoria nebo obav ze vztekliny. Tyto konflikty vedly k systematickému pronásledování a vyhlazování vlků v mnoha částech světa.

Nicméně, v současných dobách se postoj k vlkům začal měnit. Díky vědeckému výzkumu a osvětě veřejnosti lidé začali chápat důležitost vlků v ekosystému. To vedlo k rostoucí snaze o ochranu a obnovu vlčích populací v mnoha částech světa.

Díky pokroku ve vědeckých metodách a výzkumu je dnes možné vlkům lépe porozumět a přehodnotit k nim náš přístup. Existují metody a programy, které účinně minimalizují škody způsobené útoky šelem na hospodářská zvířata. Také máme možnost sledovat a zkoumat vlky, což nám umožňuje získat hlubší vhled do jejich životních způsobů. Díky technologickým nástrojům a sledovacím programům můžeme dát vlkům šanci a zkoumat jejich schopnost přizpůsobit se moderní krajině. Tento přístup nám umožní získat nové poznatky o tomto živočichovi, který byl před několika lety téměř na pokraji vyhynutí.

Je třeba se oprostít od některých tradičních mysliveckých pověr a postupů, které jsou výzkumem již dementovány a zapojit se pomocí moderních technologií a vzájemné spolupráce do výzkumu přírody. Dnes již mnoho myslivců disponuje moderní pozorovací technikou a znalostí své domovské krajiny. Proto bychom se jako myslivci měli více zapojit do ochrany biodiverzity okolo nás. Například sdílet pozorované skutečnosti s ostatními organizacemi pomocí moderních aplikací, upozorňovat na fragmentaci krajiny, pozorovat a chránit migrační koridory, zaznamenávat a sdílet pobytové znaky zvěře, zaznamenávat co nejvíce údajů o ulovené zvěři (např. věk, pohlaví, váha, zdravotní stav, atd). Jako myslivci, bychom se tedy měli více zapojit do ochrany přírody a nebýt „jen“ hospodáři trofejové zvěře a lovcí, jak si nás představuje společnost.

Avšak s nárůstem vlčí populace v Evropě se zvyšují škody. Podle odhadů přírodovědců žije v 27 evropských zemích více než 15 000 vlků, jejichž počet za poslední desetiletí vzrostl o čtvrtinu. S tím se rovněž zvyšuje počet útoků na hospodářská zvířata.

Evropská komise tedy nyní zvažuje změnu přísných pravidel pro jejich ochranu, která platí již několik desetiletí (ASZ © 2023).

Tvrzení některých odborníků, že vlk je neškodný a nikomu neublíží, je dle mého názoru zavádějící. Je třeba si uvědomit, že vlk není pes, ale stále šelma, i když naprostá většina setkání člověka s vlkem skončí bez následků. Nicméně popsané případy napadení člověka a jejich analýza nám ukazují, kdy je nebezpečí velké. Podle Koubka (2023) jsou vlci mimořádně citliví na pohybové podmínky. Něco tak banálního jako je třeba nachlazení, které může u člověka ovlivnit držení hlavy, celého těla i chůzi, vlk velmi rychle odhalí.

To opravdu reálné nebezpečí nastane v okamžiku, kdy bude u vlka identifikován pozitivní případ vztekliny. Vzhledem k tomu, jak vypadá nákazová situace v okolních státech (množství ohnisek např. v roce 2022 v Polsku 36 ohnisek, v Rumunsku 24, v Maďarsku 4, na Slovensku 2), a migračním schopnostem vlka, bych tuto možnost nepodceňoval, i když epidemiologické statistiky ukazují, že výskyt vztekliny u vlka je ve střední Evropě velmi málo pravděpodobný.

V zásadě souhlasím s názorem Hulva (2009), zda by nebyla místo shazování viny na vlka, kůrovce atd. rozumnější spíše sebereflexe a posun k hospodaření, které by s přírodou nebylo v opozici, ale v synergii? Nazývat se myslivcem, a tedy ochráncem přírody a být zároveň odpůrcem biologického druhu je z přírodovědného hlediska něco jako být odpůrcem chemického prvku nebo fyzikální veličiny. Samotná myslivost hraje klíčovou roli v řízení populace volně žijících velkých savců. Tento úkol ale není možný bez hlubokých a zejména aktuálních znalostí přírodovědy. Podle jeho a také mého názoru myslivost může spasit jen přítomnost vzdělaných osobností, které se budou držet reality, nebudou propadat emocím a budou tak mít pozitivní vliv na celou komunitu.

Vlk je dle výzkumů klíčovým druhem temperátní zóny, a tak je třeba to přijmout, mít k přírodě respekt a naučit se s žít s přírodou v synergii.

13 Přehled literatury a použitých zdrojů

13.1 Odborné publikace

Allombert, S., Stockton, S., & MARTIN, J. L. (2005). A natural experiment on the impact of overabundant deer on forest invertebrates. *Conservation Biology*, 19(6), 1917-1929.

Anděra, M., & Gaisler, J. (2012). *Savci České republiky: popis, rozšíření, ekologie, ochrana*. Academia Praha.

Andreska D. (2013). *Porovnání právní ochrany velkých šelem (medvěda, vlka a rysa) ve vybraných evropských státech*. Praha, 2013. Studentská vědecká a odborná činnost. Univerzita Karlova v Praze. Právnická fakulta.

Andreska J. & Andreska D. (2012). Lovecké techniky a právní normy vedoucí k vyhubení vlka evropského (*Canis lupus*) v Českých zemích. In: *Prameny a studie*, 49. Z historie zemědělství II.: 101-144.

Ansorge, H., Kluth, G., & Hahne, S. (2006). Feeding ecology of wolves *Canis lupus* returning to Germany. *Acta Theriologica*, 51, 99-106.

Apollonio, M., Andersen, R., & Putman, R. (Eds.). (2010). *European ungulates and their management in the 21st century*. Cambridge University Press.

Beran, G. W. (1994). Rabies and infections by rabies related viruses. – In Beran, G. W., ed. *Handbook of zoonoses*. 2nd edition. Section V: Virus. CRC Press, London. Pp. 307–358.

Beschta, R. L., & Ripple, W. J. (2012). The role of large predators in maintaining riparian plant communities and river morphology. *Geomorphology*, 157, 88-98.

Butzeck, S., Stubbe, M., & Piechocki, R. (1988). Příspěvky k historii savčí fauny NDR 3. část: Vlk *Canis lupus* L., 1758. *Ekologie hercynie a prostředí ve střední Evropě*, 25 (3), 278-317.

Černý M., Apltauer J., Beranová J., Havránek F., Roubalová M. & Zatloukal V. 2007. Inventarizace škod zvěří na lesních a zemědělských porostech (lesnická část), projekt NAZV QF50053. Jílové u Prahy: Ústav pro výzkum lesních ekosystémů.

Červený, J., & Koubek, P. (2003). Vliv rysa ostrovida na populace srnčí zvěře. *Svět myslivosti* 4 (3): 8, 10.

Elmhagen, B., & Rushton, S. P. (2007). Trophic control of mesopredators in terrestrial ecosystems: top-down or bottom-up? *Ecology letters*, 10(3), 197-206.

Filonov, C. (1980). Predator-prey problems in nature reserves of the European part of the RSFSR. *The Journal of Wildlife Management*, 389-396.

Find'o, S. (2002). Potravná ekológia vlka (*Canis lupus*) v Slovenských Karpatoch. Feeding ecology of the European grey wolf (*Canis lupus*) in the Slovak Carpathians.) In: *Výskum a*

ochrana cicavcov na Slovensku V. Urban P. ed. State Nature Conservancy of the Slovak Republic, Banská Bystrica, 43-55.

Find'o, S., & Petráš, R. (2011). Ochrana lesa proti škodám zverou. Zvolen, NLC-LVÚ Zvolen.

Gill, R. M., & Fuller, R. J. (2007). The effects of deer browsing on woodland structure and songbirds in lowland Britain. *Ibis*, 149, 119-127.

Hairston, N. G., Smith, F. E., & Slobodkin, L. B. (1960). Community structure, population control, and competition. *The american naturalist*, 94(879), 421-425.

Hanse, J. (2011). Mongabay [online časopis]. 2011- [cit. 2024-01-26]. Dostupné z: <https://news.mongabay.com/2011/04/us-wolves-lose-to-politics/>

Hanzal, V. (2023). Myslivost I. Česká zemědělská univerzita v Praze ve spolupráci s Druckvo, spol. s r.o.

Chessa, B., Pereira, F., Arnaud, F., Amorim, A., Goyache, F., Mainland, I., Kao, RR., Pemberton, JM., Beraldi, D., Stear, MJ., Alberti, A., Pittau, M., Iannuzzi, L., Banabazi, MH., Kazwala, RR., Zhang, YP., Arranz, JJ., Ali, BA., Wang, Z., Uzun, M., Dione, MM., Olsaker, I., Holm, LE., Saarma, U., Ahmad, S., Marzanov, N., Eythorsdottir, E., Holland, MJ., Ajmone-Marsan, P., Bruford, MW., Kantanen, J., Spencer, TE., Palmarini, M. (2009) Revealing the history of sheep domestication using retrovirus integrations. *Science*, 324, 532–536.

Jędrzejewski, W., Jędrzejewska, B., Okarma, H., Schmidt, K., Zub, K., & Musiani, M. (2000). Prey selection and predation by wolves in Białowieża Primeval Forest, Poland. *Journal of Mammalogy*, 81(1), 197-212.

Jędrzejewski W. & Jędrzejewska B. (2005). Large carnivores and ungulates in European temperate forest ecosystems: bottom up and top down control In: Large carnivores and the conservation of biodiversity, eds. J. C. Ray K. H. Redford R. S. Steneck & J. Berger, pp. 230–246. Washington DC: Island Press.

Koubek, P., Kdopak by se vlka bál? *Svět myslivosti*. 2023, č. 9, s. 24.

Kuijper, D. P. J. (2011). Lack of natural control mechanisms increases wildlife–forestry conflict in managed temperate European forest systems. *European Journal of Forest Research*, 130, 895-909.

Kutal, M. (2013). Velké šelmy v českých lesích: Význam z pohledu ochrany přírody a myslivosti. Hnutí Duha.

Lehocký, M., Co ulovili vlci.... *Svět myslivosti*. 2023, č. 8, s. 60.

Linnell, J.D.C, Andersen, R., Andersone, Z., Balčiauskas, L., Blanco, J.C., Boitani, L., Brainerd, S., Breitenmoser, U., Kojola, I., Liberg, O., Løe, J., Okarma, H., Pedersen, H.C.,

- Promberger, C., Sand, H., Solberg, E.J., Valdmann, H. & Wabakken, P. (2002). The fear of wolves: A review of wolf attacks on humans. - NINA Oppdragsmelding: 731:1-65.
- Linnell, J. D., Andersen, R., Kvam, T. O. R., Andren, H., Liberg, O., Odden, J., & Moa, P. F. (2001). Home range size and choice of management strategy for lynx in Scandinavia. *Environmental management*, 27, 869-879.
- Linnell, J. D., Kovtun, E., & Rouart, I. (2021). Wolf attacks on humans: an update for 2002–2020. Norwegian Institute for Nature Research (NINA).
- Mech, L. D., & Boitani, L. (Eds.). (2019). *Wolves: behavior, ecology, and conservation*. University of Chicago Press.
- Melis C., Jędrzejewska B., Apollonio M., Bartoń K. a., Jędrzejewski W., Linnell J. D. C., Kojala I., Kusak J., Adamic M., Ciuti S., Delehan I., Dykyy I., Krapinec K., Mattioli L., Sagaydak A., Samchuk N., Schmidt K., Shkvyrya M., Sidorovich V. E., Zawadzka B. & Zhyla S. (2009). Predation has a greater impact in less productive environments: variation in roe deer, *Capreolus capreolus*, population density across Europe. *Global Ecology and Biogeography* 18 (6): 724–734.)
- Meriggi, A., Brangi, A., Matteucci, C., & Sacchi, O. (1996). The feeding habits of wolves in relation to large prey availability in northern Italy. *Ecography*, 19(3), 287-295.
- MŽP © (2020). Program péče o vlka obecného 2020, Ministerstvo životního prostředí, 112 s.
- Okarma, H. (1995). The trophic ecology of wolves and their predatory role in ungulate communities of forest ecosystems in Europe. *Acta theriologica*, 40(4), 335-386.
- Oliynyk, R. T. (2023). Human-caused wolf mortality persists for years after discontinuation of hunting. *Scientific Reports*, 13(1), 11084.
- Pasanen-Mortensen, M., Elmhagen, B., Lindén, H., Bergström, R., Wallgren, M., van der Velde, Y., & Cousins, S. A. (2017). The changing contribution of top-down and bottom-up limitation of mesopredators during 220 years of land use and climate change. *Journal of Animal Ecology*, 86(3), 566-576.
- Polák V., Právní úprava ochrany vlka v České republice. Praha (2021). Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze. Právnická fakulta. Katedra životního prostředí. Vedoucí práce prof. JUDr. Milan Damohorský, DrSc.
- Primack, R. B., Kindlmann, P., & Jersáková, J. (2011). Úvod do biologie ochrany přírody. PORTÁL sro, s. 22.
- Ripple, W. J., & Beschta, R. L. (2004). Wolves and the ecology of fear: can predation risk structure ecosystems? *BioScience*, 54(8), 755-766.
- Ripple, W. J., & Beschta, R. L. (2012). Large predators limit herbivore densities in northern forest ecosystems. *European Journal of Wildlife Research*, 58, 733-742.
- Ruehe, F., Buschmann, I., & Wameling, A. (2003). Two models for assessing the prey mass of European ungulates from wolf scats. *Acta Theriologica*, 48, 527-537.

Sax, B. *Zvířata ve Třetí říši*. 1. vydání. Praha: Dokořán, sro, 2003. str. 126 - 127.

Selva, N., Jędrzejewska, B., Jędrzejewski, W., & Wajrak, A. (2005). Factors affecting carcass use by a guild of scavengers in European temperate woodland. *Canadian Journal of Zoology*, 83(12), 1590-1601.

Sidorovich, V. E., Tikhomirova, L. L., & Jędrzejewska, B. (2003). Wolf *Canis lupus* numbers, diet and damage to livestock in relation to hunting and ungulate abundance in northeastern Belarus during 1990–2000. *Wildlife Biology*, 9(2), 103-111.

Śmietana, W. (2005). Selectivity of wolf predation on red deer in the Bieszczady Mountains, Poland. *Acta theriologica*, 50(2), 277-288.

Stark, D., & Erb, J. (2013). 2012 Minnesota wolf season report. Grand Rapids, MN: Minnesota Department of Natural Resources.

Stockton, S. A., Allombert, S., Gaston, A. J., & Martin, J. L. (2005). A natural experiment on the effects of high deer densities on the native flora of coastal temperate rain forests. *Biological Conservation*, 126(1), 118-128.

Terborgh, J., & Estes, J. A. (Eds.). (2013). *Trophic cascades: predators, prey, and the changing dynamics of nature*. Island press.

Vigne, J.-D. (1992). Zooarcheology and the biogeographical history of the mammals of Corsica and Sardinia since the last ice age. *Mammalian Review*, 22, 87–96.

Vomáčka, V., Knotek, J., Konečná, M., Hanák, J., Dienstbier, F., & Průchová, I. (2017). *Zákon o ochraně přírody a krajiny. Komentář*. CH Beck.

Voskár, J. (1993). Ekológia vlka obyčajného (*Canis lupus*) a jeho podiel na formovaní a stabilite karpatských ekosystémov na slovensku. *Ochrana prírody*, 12, 241-276.

13.2 Internetové zdroje

ASZ © 2023. Brusel zvažuje zmírnění ochrany vlků kvůli dobytku, ochránci zvířat nesouhlasí (online) [cit. 2023.09.06], dostupné z <https://www.asz.cz/clanek/11496/brusel-zvazuje-zmirneni-ochrany-vlku-kvuli-dobytku-ochranci-zvirat-nesouhlasi/>

Cole, K. (2012). Wolf mortality in Idaho, a final toll. 48–59 percent of Idaho wolves killed in one year. (UPDATED 5-8-12) (online) [cit. 2024.01.30], dostupné z <https://www.thewildlifeneews.com/2012/05/07/wolf-mortality-in-idaho-a-final-toll-48-59-percent-of-idaho-wolves-killed-in-one-year/>

Hulva, P. (2019). Molekulární ekologie vlka, rewilding a myslivost ve 21. století (online) [cit. 2023.12.27], dostupné z <https://www.myslivoost.cz/Casopis-Myslivoost/MYSLIVOST-Straz->

[myslivosti/2019/Zari-2019/Molekularni-ekologie-vlka-rewilding-a-myslivost-v?fbclid=IwAR3ma5JdgOrAooJ5Utjruf1u3MzEm97YX7sL7nGiJ4Pw90wDQs2-IKtAW8c](https://www.myslivosti.cz/2019/Zari-2019/Molekularni-ekologie-vlka-rewilding-a-myslivost-v?fbclid=IwAR3ma5JdgOrAooJ5Utjruf1u3MzEm97YX7sL7nGiJ4Pw90wDQs2-IKtAW8c)

Kratochvíl, M. (2021). Krvavý hon na vlky začal. Američané je střílejí jak kdysi bizony (online) [cit. 2024.01.30], dostupné z https://www.denik.cz/ze_sveta/vlci-hon-usa-strileni-20210318.html

MŽP © 2023. MŽP a MZe má společný plán na případné zásahy proti problematickým jedincům vlka (online) [cit. 2023.07.26], dostupné z https://www.mzp.cz/cz/news_20230405-MZP-a-MZe-ma-spolecny-plan-na-pripadne-zasahy-proti-problematickym-jedincum-vlka

Návrat vlků © 2023. Pro odstřel vlka musí být v Bavorsku i nadále splněna řada podmínek (online) [cit. 2023.07.28], dostupné z <https://www.navratvlku.cz/aktuality/pro-odstrel-vlka-musi-byt-v-bavorsku-i-nadale-splnena-rada-podminek>

Návrat vlků © 2021. Prevence a kompenzace v zahraničí (online) [cit. 2023.07.30], dostupné z <https://www.navratvlku.cz/prevence-situace-v-jinych-zemich-evropy/#kotva03>

Návrat vlků © 2023. První pohotovostní štáb pro řešení problematických vlků dnes jednal v Moravskoslezském kraji (online) [cit. 2023.11.19], dostupné z <https://www.navratvlku.cz/aktuality/prvni-pohotovostni-stab-pro-reseni-problematickych-vlku-dnes-jednal-v-moravskoslezskem-kraji>

13.3 Osobní rozhovor

Gallardo, M. (2023), Generální zasedání FACE. Praha, 27. 9. 2023

Hanzal, V. (2024), Historické a současné přístupy k soužití člověka a vlka [elektronická pošta]. Message to: xslej016@studenti.czu.cz. 14. března 2024 10:42 [cit. 2024-03-15]. Osobní komunikace.

Ježek, M. (2023), Generální zasedání FACE. Praha, 27. 9. 2023

Ligné, D. (2023), Generální zasedání FACE. Praha, 27. 9. 2023

Meinecke, E. (2023), Generální zasedání FACE. Praha, 27. 9. 2023